

Круглий стіл «Мова: сучасні психологічні, соціальні та етнокультурні аспекти»

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ**

**«Мова: сучасні
психологічні,
соціальні та
етнокультурні
аспекти»**

2021 рік

КИЇВ

УДК 159.9 (043.2)

ББК 88.4я43

М 54

Рецензенти:

Ковчина І. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри політичної психології та міжнародних відносин, Факультет психології НПУ імені М. П. Драгоманова;

Ханецька Т.І. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації, Факультет психології НПУ імені М. П. Драгоманова.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 3 від 3 листопада 2021 р.).

Мова: психологічні, соціальні та етнокультурні аспекти: збірник наукових праць учасників круглого столу (9 листопада 2021 року, м. Київ) [Електронне видання] / Ред. колегія: Вольнова Л.М., Чевельча Т.Р.; за заг. ред. доц. Вольнової Л.М. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. – 54 с.

Збірник містить тези доповідей учасників IV круглого столу «Мова: психологічні, соціальні та етнокультурні аспекти». Він охоплює проблемні питання, що стосуються вербальних та невербальних засобів впливу у процесі надання психологічної допомоги, інтимно-особистісного спілкування в інформаційному просторі, комунікативної компетентності, формування мовної особистості у процесі здобуття освіти, деструктивних форм комунікації, а також інших соціально-психологічних проблем спілкування.

© Колектив авторів, 2021

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2021

ЗМІСТ

Веселий Кирило Олегович – Особливості сприймання навколишньої дійсності індивідів в структурі гіпотези лінгвістичної відносності Сапіра-Ворфа	5
Вольнова Леся Миколаївна – Роль метафоричних асоціативних карт у спілкуванні з внутрішнім «Я»	8
Галайда Оксана Анатоліївна - Формування комунікативної компетенції учнів за допомогою автентичних аудіоматеріалів на уроках англійської мови	10
Гарнага Катерина Василівна – Особливості впливу соціальних мереж на спілкування сучасних підлітків.	13
Дьоміна Ганна Анатоліївна – Комунікативна та мовна компетентність психолога	16
Золотаренко Тетяна Олександрівна – Інтерактивна вправа «Світове кафе» як ефективний інструмент формування мовної особистості в умовах дистанційної освіти	19
Ключник Анастасія Віталіївна – Комунікативна компетентність в системі професійних якостей працівників ЗМІ	21
Клямар Анастасія Олегівна, Золотаренко Тетяна Олександрівна – Розвиток критичного мислення молодших школярів засобом програмного комплексу Mozabook як складової їх комунікативної компетентності	24
Коханець Юлія Валеріївна – Особливості конфліктного спілкування	27
Левіщенко Марія Андріївна – Вплив стресу на спілкування працівників юридичної сфери.	29
Малигін Олександр Павлович – Вплив спілкування в Інтернет-просторі на формування Я-Концепції в підлітковому віці	31
Мартинчук Кристина Олександрівна – Вербальні та невербальні засоби впливу у психологічній практиці	33
Орехова Ірина Вікторівна - Інноваційні підходи комунікативного менеджменту в діяльності керівника навчального закладу в умовах нової української школи	37

<i>Пономаренко Тетяна Ігорівна - Комуникативна компетентність практичного психолога у медійному просторі як сучасний феномен</i>	39
<i>Стефанюк Анастасія Олександрівна - Психологічна специфіка впровадження психопрофілактики та психокорекції залежної поведінки в юнацькому віці</i>	41
<i>Хилевич Вікторія Дмитрівна – Специфіка сімейних конфліктів. Суперечливі ситуації в ланцюгу «батьки-підлітки»</i>	44
<i>Чевельча Тетяна Романівна – Мережевий сленг як прояв Інтернет-залежності сучасної молоді</i>	47
<i>Шевчук Вікторія Олегівна - Роль комуникативної компетентності у професійній діяльності психолога</i>	50
<i>Щербій Вікторія Володимирівна – Вплив ненормативної лексики на психічне здоров'я людини</i>	52

Веселий Кирило Олегович
студент 2 курсу магістратури 22мгпс групи,
спеціальності «Психологія»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної і соціальної психології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Федоренко Алла Федорівна

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ НАВКОЛИШНЬОЇ ДІЙСНОСТІ ІНДИВІДІВ В СТРУКТУРІ ГІПОТЕЗИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ВІДНОСНОСТІ САПРА-ВОРФА

Актуальність проблеми. У сучасних реаліях питання мовного аспекту турбує безліч дослідників у різних сферах наукової діяльності. Сприймання світу кожної людини може суцільно відрізнятися одне від одного. Особливо ці відмінності стосуються людей, які знаходяться в різних культурних середовищах та спілкуються різними мовами.

Питанням особливостей сприймання людиною навколишньої дійсності висвітлені у працях багатьох вчених, зокрема Платона, И.Канта, Ф.Ніцше, Дж. Мура, К. Юнга, Дж. Брунера та інших. Впливом мовного аспекту на людини досить широко розглядається етнографами, соціологами, лінгвістами, психологами та іншими спеціалістами. Ми вирішили окремо висвітлити думки Едварда Сепіра та Бенджаміна Ворфа.

Французький філософ XVII ст. Рене Декарт у своїх працях доводив, що здатність нормально використовувати мову є єдиною правдивою ознакою того, що певна істота володіє людським розумом. Дана думка розвилася в працях інших науковців [2].

Ми взяли за основу питання особливостей сприймання в структурі гіпотези Сепіра-Ворфа. З точки зору цих вчених, мова це не просто інструмент для відтворення думок, а також є їх початком. Так, порівнюючи структуру англійської мови і мови індіанського племені хопі, Ворф показав, що розмовляючи по різному, люди інакше й дивляться на світ [4].

Аналізуючи основні положення гіпотези лінгвістичної відносності, в першу чергу зазначимо, що Ворф розглядав мову як знаряддя пізнання, яке має вирішальний вплив на те, яким постає перед людиною навколишній світ.

З особливостей мови він виводить не тільки мислення і поведінку людей, не тільки їх бачення світу, а й, наприклад, основи економічного устрою конкретного суспільства.

Основна ідея цієї теорії вдало виражена в цитаті Сепіра, яку Ворф використовує як епіграф однієї зі своїх статей: «Люди живуть не тільки в об'єктивному світі речей і не тільки у світі суспільної діяльності, як це зазвичай вважають; вони значною мірою перебувають під впливом тієї мови, яка є засобом спілкування для даного соціуму.

Її ключові постулати були висвітлені в думках Едварда Сепіра, зокрема:

1) мова є лінгвістичною системою, в якій кожна людина виховується та мислить. Вона є не тільки засобом, але й «Світом», який несвідомо будується в особистості на основі мовних норм. Навколишня дійсність сприймається індивідом в залежності від навичок і норм спілкування в окремому соціумі;

2) залежно від умов життя, культурних і суспільних тенденцій, кожна етнічна група може мати зовсім різні мовні системи. Не існує двох настільки схожих мов, вивчаючи семантичні особливості яких, можна було б стверджувати, що вони зображують одну й ту саму дійсність. Кожне суспільство має власне сприйняття світу. Інакше кажучи, кожне «мовне середовище» має власний погляд на світ, а тим паче і сама його картина буде відмінна, особливо це можна простежити, де різниця між мовами є суцільною [1].

Будь-який предмет або явище стають доступними для людини тільки тоді, коли їм дається назва. Предмет або явище, що не мають назви, для людей просто не існують. Коли людина дає назву предмету або явищу, вона вводить новий елемент у вже існуючу картину світу. Мова не просто відображає світ, вона вибудовує його у свідомості людини, створюючи нову реальність, з якою людина зустрічається [4].

На думку Ворфа, помилково було б вважати, що кожен з нас може повноцінно усвідомити навколишню дійсність, не опираючись на мову [3]. Він також виносив думку про те, що мова наділена абсолютною і всеосяжною владою. Вона встановлює норми поведінки, керує формуванням логічних категорій і цілих концепцій, проникає в усі сфери суспільного і індивідуального життя людини, визначає форми його культури, супроводжує людину на кожному кроці.

Ворф не раз стверджував, що мова - це система, тому вона є провідною по відношенню до мислення і поведінки людей. При цьому Ворф розглядав мову як щось незмінне, постійне.

Водночас, Сепір наполягав на тому, що реальність єдина, а різні мови лише пропонують окреме її бачення, при цьому в мовах виявляється велика кількість схожих елементів. Причина цього полягає в тому, що як би не був різний індивідуальний досвід, він все ж отриманий окремими індивідами, а всі люди - істоти з подібними когнітивними здібностями, що володіють одними й тими ж органами відчуття. Вони сприймають єдиний світ реальності, і, не зважаючи на індивідуальні відмінності, в їх сприйнятті значно більше спільного, ніж відмінного. Звідси виникає і наявність універсалій в сучасних мовах [4].

Узагальнюючи, підкреслимо, що виходячи з положень гіпотези Сепіра-Ворфа слід замислитись, наскільки важливим елементом в культурі усіх народів є мова, а також яке значення вона відіграє на сприйняття світу людиною. Даний інструмент специфічно впливає не лише на комунікативний аспект людського середовища, але й визначає подальше світосприйняття людини теперішніх реалій.

Список використаних джерел:

1. Аналитическая философия. Учебник / Под ред. Лебедева М.В., Черняка А.З. Москва, 2004. 740 с.
2. Ивин А. А. Логика. Учебник для гуманитарных факультетов. Москва: Фаир-Пресс, 2017. 351 с.
3. Уорф Б. Л. Отношение норм поведения и мышления к языку [Электронный ресурс]. *Зарубежная лингвистика I. Новое в лингвистике. Избранное* / Пер. с англ. Л. Н. Натан и Е. С. Турковой ; Общ. ред. В. А. Звегинцева и Н. С. Чемоданова. Москва: Изд. группа «Прогресс», 1999. – С. 58-91. URL: <https://www.booksite.ru/fulltext/zarlingvist/text.pdf>
4. Фрик Т. Б. Основы теории межкультурной коммуникации: учебное пособие / Томский политехнический университет. Томск : Изд-во Томского политехнического университета, 2013. 100 с.

Вольнова Леся Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

РОЛЬ МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ У СПІЛКУВАННІ З ВНУТРІШНІМ «Я»

Метафоричні асоціативні карти (МАК) – це відносно новий психологічний інструмент для роботи з клієнтом для структурування його внутрішнього простору. Іноді вони здаються простими і примітивними картинками. Але така примітивність оманлива, адже робота з картами багаторівнева і дає чудовий терапевтичний та відновлювальний ефект за відносно короткий час. «Робота з використанням метафоричних карт подібна до прогулянки галереєю вздовж безлічі дверей, що відкриваються у внутрішній світ людини. Картка – це двері, за якими живе подія, враження, людська історія». – каже психолог і арт-терапевт Г. Кац [1, с.12].

Карти – це психологічне дзеркало, що відбиває стан і проблеми людей, з якими працює психолог. Те, що клієнт не може сказати і висловити безпосередньо в ході звичайної консультації, легше досягти при роботі з асоціативними картами. Це пов'язано із тим, що підсвідомість людини «мислить» символами та образами, це найпростіша мова для вираження поза тим, що є в підсвідомості. «Багатьом клієнтам простіше показати відповідну картку, ніж словами назвати, що з ними сталося», - переконана Г. Кац [1, с.65]. У подібних ситуаціях саме застосування асоціативних карт дозволяє психологу оминати ретравматизацію, знайти «ключі» до особистості клієнта, отримати доступ до цілісної картини світу і образу «Я» клієнта, встановити з ним довірчі відносини, які є фундаментом будь-якої психологічної допомоги. МАК дозволяють знизити захисні бар'єри психіки, «обійти» раціональну частину мислення і отримати доступ до ресурсу несвідомого, «приносять» глибинний (несвідомий) матеріал на поверхню (виражаючись метафоричною мовою – допомагають «вилізти зі свого панцира» і «зламати лід» у тривожній ситуації), що створює умови для емоційної регуляції.

Головне завдання МАК – допомогти клієнту через метафору та візуальні образи поспілкуватися зі своїм «Я», розкрити власний внутрішній світ, усвідомити свої можливості та ресурси в безпечному контексті. «Асоціативні карти дають можливість побачити наочну картину будь-яких міжособистісних відносин, або відносин людини з будь-якими ідеями і образами з її зовнішньої

або внутрішньої реальності», – зауважує Н. Ярош [5, с.111]. Налагодження внутрішнього діалогу з тілесним Я є важливою умовою не лише психологічного, але й фізичного здоров'я. Адже низка психосоматичних проявів свідчить про втрату такого діалогу – «клієнт не чує свого тіла».

Д. Туркова вказує, що стадія інтеріоризації внутрішнього діалогу з тілесним Я, як діалог «Я» – «Інший», де другий суб'єкт діалогу представлений персоніфікованою проблемною частиною тіла. Це реалізується в завданнях типу: «Оберіть метафоричну карту що відображає стан вашого тіла, окремого органу чи проблемної ситуації. Добре розгляньте обрану карту й прокоментуйте відчуття, що вона передає (натхнення, втому, бадьорість, сумнів, тощо)» [3, с.36]. Стадія інтерналізації внутрішнього діалогу з тілесним Я, як діалог «Я – частина Я», де другий суб'єкт діалогу представлений проблемною частиною тіла, з якою ідентифікується людина.

Важливо, що МАК не мають офіційної або традиційної інтерпретації зображень, вони «працюють» у теперішньому часі, а інструкції, що додаються до колод, лише заохочують клієнта до творчих і особистих інтерпретацій зображень. Тобто все, що на МАК бачить клієнт, це саме те, що відбувається всередині клієнта. Якщо в процесі роботи відбулися якісь зміни, то, відповідно, змінюється і сприйняття клієнта, що відбивається на його інтерпретації на карті. Це явище є відображенням (проективна ідентифікація) [4]. Кожна метафорична карта є наочним стимулом, представлення якого дає змогу внести у свідомість людини смисли, що містяться в її психіці, а потім здійснити з ними маніпуляції відповідно до задуму психолога. Т. Кузьменко зауважує, що метафоричність карт проявляється як на рівні сприйняття клієнтом картинки, так і на рівні його спілкування з психологом: можна вільно говорити про негатив на зображенні, не пов'язуючи його із собою; можна складати історії про героїв, досліджувати їхні проблеми, шукати шляхи виходу зі складних ситуацій і т.д. [2].

Підсумовуючи, слід підкреслити, що якщо міжособистісний аспект МАК передбачає передачу почуттів і уявлень від одної особи до іншої, то в рамках особистісного аспекту обумовлює можливість внутрішнього діалогу з собою, своїм «Я», передачу розумового матеріалу з несвідомого рівня на рівень свідомості. Творчий словесний продукт, який з допомогою МАК створює клієнт, дозволяє йому краще пізнати себе, зазирнути в глибину свого несвідомого внутрішнього світу.

Список використаних джерел:

1. Кац Г., Мухаматуліна К. Метафорическіє карти. Руководство для психолога. Москва: Генезис, 2016. 137 с.

2. Кузьменко Т. М. Інноваційний арт-терапевтичний інструментарій для психоконсультаування та психокорекції: навч. метод. посіб. Переяслав-Хмельницький : «С.К.В», 2018. 125 с.

3. Туркова Д. М. Алгоритм психотерапевтичної роботи з колодою мак «перелом» за методикою ПАВА. Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей): збірник матеріалів ІV міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 31 жовтня 2020 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2020. С.35-36. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_psihologii/konf_2020.pdf

4. Шебанова, В. Метафоричні асоціативні карти в роботі психолога. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2020. Вип. (50), С.289–307. URL : <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-50.289-307>

5. Ярош Н. С. Практика використання метафоричних асоціативних карт у роботі військового психолога. Сучасна війна: гуманітарний аспект: Міжнародна наукова конференція ХНУ ІС ім. І.Кожедуба, 28 – 29 травня 2019. С.110-111. URL: <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/doc/science/stud-conf/suchasna-vshyna-gumanshtarniy-aspekt-05-2019/35.pdf>

*Галайда Оксана Анатоліївна,
вчитель початкових класів
Комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 22 – лицей Луцької міської ради»*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ АВТЕНТИЧНИХ АУДИОМАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У сучасному світі вивчення іноземної мови посідає дуже важливе місце в розвитку людини в цілому. З метою вільного спілкування з носіями мови, уникаючи можливих труднощів у розумінні інформації, важливо не тільки володіти сформованою комунікативною компетентністю, а й знати культурні норми країни. На жаль, не завжди є можливість активно спілкуватися з носіями мови і ближче знайомитися із соціальними та культурними нормами країни, мова якої вивчається. Для вирішення даної проблеми багато вчених

рекомендують використовувати автентичні аудіоматеріали матеріали у процесі формування комунікативної компетентності учнів.

З метою максимального наближення процесу навчання до природного спілкування іноземною мовою активне, використання комунікативного підходу сприяло появі у методиці навчання іноземній мові терміну «автентичність». Слово «автентичний» означає «справжній, що виходить із першоджерела» [1]. Г. Р. Вороніна називає автентичними матеріали ті, які запозичені з комунікативної практики носіїв мови [2]. На думку А. Мунтян, автентичні матеріали відображають реальну ситуацію вживання мови у культурному контексті [3]. Отже, автентичні матеріали – це матеріали відібрані з оригінальних джерел, які наповнені природністю лексики та граматичними форми, демонструючи колорит та особливості народу, мова якого вивчається, і можуть бути використані при навчанні англійської мови.

Автентичні матеріали поділяться на:

- друковані (художні твори, газети, журнали, листівки, брошури, рекламні матеріали, оголошення тощо);
- аудіо (радіопередачі, пісні);
- відеоматеріали (фільми, мультфільми, серіали, інтерактивні відео, телепередачі, ток-шоу, інтерв'ю, кліпи, рекламні блоки, трейлери до фільмів).

Вибір саме автентичних аудіоматеріалів при формуванні комунікативної компетенції обумовлений тим, що вони містять надзвичайно велике різноманіття зразків мови та її різних регіональних акцентів, загальноживаної і спеціальної лексики, ідіом, синонімів, сталих виразів і саме в тому контексті, в якому їх використовують носії мови. Прослуховування інформації гарантує можливість оволодіння іншомовною культурою. Практика демонструє, що, використання аудіозапису, сприяє розвитку різних сторін психологічної діяльності учнів, передусім, пам'яті та уваги.

У формуванні комунікативної компетентності учнів беруть участь такі види автентичних аудіозаписів: 1) створені носіями мови; 2) створені шляхом адаптації та скорочення; 3) квазіавтентичні, автентичні звукові тексти, в яких відсутні сторонні шуми і ефекти; 4) необроблені, створені в реальних умовах носієм мови для носія мови [4].

Автентичні аудіозаписи на уроці англійської мови виконують такі функції:

- інформативну (містять цікаві повідомлення про англійські країни);
- стимулюючу (розвивають пізнавальну діяльність учнів);
- інтегративну (опираються на знання, отримані на інших уроках);

- виховну (сприяють розвитку особистості учнів та формують інтерес вивчення мови);

- контролюючу (перевіряють формування ключових компетентностей) [4].

Отже, застосування автентичних текстів у звукозаписі на уроках англійської мови має певні переваги:

- використання спрощених записів може згодом спричинити труднощі розуміння інформації із «реального життя»;

- адаптована аудіоінформація втрачає характерні одиниці комунікації, що призводить до втрати авторської індивідуальності та національної специфіки;

- автентичні аудіозаписи відрізняються тематикою та жанрами, що дозволяє зацікавити учнів до прослуховування;

- автентичні аудіоматеріали демонструють вживання мови носіями у природному соціальному контексті.

Не зважаючи на переваги існує ряд труднощів у використанні автентичних аудіозаписів при формуванні комунікативної компетентності. Основною перешкодою є неспроможність учнів зрозуміти певний аудіоматеріал, що спричинена малим словниковим запасом. Тому, готуючись до уроку, слід:

а) ретельно добирати аудіоматеріал, який би відповідав тематиці заняття, рівню знань учнів та їх інтересам;

б) на етапі передпрослуховування усунути певні мовні труднощі сприйняття аудіозапису та розуміння його змісту за допомогою розроблених завдань;

в) на етапі післяпрослуховування розробити завдання, які б викликали і підтримували зацікавленість учнів у бажанні обговорювати прослуханий матеріал.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що у сучасних умовах розвитку суспільства питання формування комунікативної компетентності учнів є дуже важливим. Використання автентичного аудіоматеріалу значно підвищує зацікавленість та мотивацію учнів, рівень володіння лексичними, мовними та мовленнєвими компетентностями, розвиває навички аудіювання, збільшує обсяг навчального матеріалу та підвищує рівень його засвоєння, що сприяє інтенсифікації навчального процесу і створює сприятливі умови для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів на уроці англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Брецько І. І. Методи організації самостійної роботи школярів в процесі навчання іноземної мови. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. №1. С. 208-211.

2. Вороніна Г. Р. Комп'ютерно орієнтовані технології у процесі вивчення іноземних мов. *Науковий вісник кафедри Юнеско Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2013. № 27. С. 250–255.

3. Мунтян А. О. Використання автентичних письмових та аудіо/відеоматеріалів при навчанні іноземної мови. *Збірник наукових праць*. Дніпропетровськ, 2015. Вип. 12. С. 88–94.

4. Носонович Е.В. Критерии аутентического учебного текста. *Иностранные языки в школе*. Журнал. 1999. № 2. С. 16-18.

Гарнага Катерина Василівна,
аспірантка 1 року навчання
спеціальності «Психологія»

Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор,
декан факультету психології
Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова
Булах Ірина Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Швидкоплинний розвиток інформаційних технологій і їх систем позначається на всіх сферах буття людини, особливо на спілкуванні. Від того, як буде складатися спілкування, залежатиме майбутнє зростаючої особистості, її адаптація в різних соціальних інституціях. Тому дуже важливо допомогти особистості періоду дорослішання у процесі становлення засобів та вмінь спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Психологічний контекст розвитку особистості підлітка, особливостей їх спілкування визначають праці І.Беха, І.Булах, А. Реана; специфіку та специфічні труднощі у спілкуванні сучасних підлітків віддзеркалено у результатах сучасних досліджень Г.Балла, І.Кона, Н.Пов'якель, Л.Подольак; бар'єри спілкування та шляхи їх подолання окреслено в роботах Г.Аракелова, А.Прихожан,

В.Чудновського. Серед зарубіжних дослідників проблемі підліткового віку приділяли увагу К.Долджин, Ф.Райс, Р.Шмідт. Сучасні українські психологи також не стояли осторонь цієї проблеми та інтенсивно вивчали вплив мас-медіа на сучасних підлітків (Н. Арестова, Л.Найдьонова, О. Немеш).

Особливо актуальна ця проблема в теперішній час, коли спілкування у реальному середовищі – face to face – витісняється опосередкованим – віртуальним, з властивими для нього формами взаємодії. Для підлітків такими формами є референтні групи, тобто соціальні, які слугують для них певним стандартом, своєрідним тренувальним середовищем, на якому відпрацьовуються і засвоюються соціальні ролі, встановлюються більш зрілі взаємини з однолітками, формується певною мірою соціально відповідальна поведінка [5]. Для особистості підлітка усвідомлення групової приналежності, солідарності, товариської взаємодопомоги створює сприятливий ресурс для спілкування. Однак, зважаючи на специфіку цього віку, особливості впливу сучасних соціальних мереж, Інтернету, чимало підлітків у процесі віртуальних комунікативних взаємодій відчувають дискомфорт із-за бар'єрів спілкування, особливо відсутності безпосередніх емоційних контактів.

За результатами сучасних досліджень підлітковознавців (Ю.Алексєєва, О.Молчанова, Л.Семенча) увагу привертає проблема спілкування сучасних підлітків у соцмережах. Завдяки йому підвищується потенціал особистісного зростання та розширюється простір самосвідомості підлітків. Це обумовлено тим, що підліток відкриває свій внутрішній світ, який визначає його індивідуальність і неповторність. З одного боку це позитивно позначається на розвитку самосвідомості, а з іншого – вплив соціальних мереж непередбачувано хоч і розширює простір самопізнання, водночас нівелює становлення внутрішніх ресурсів розвитку емоційного інтелекту та безпосередніх засобів міжособистісного контакту [3]. Завдяки розширенню особистості підлітка, виникає необхідність у схваленні, прийнятті, але водночас формується ізольована позиція відносно ровесників. У період дорослішання самопізнання структурується завдяки безпосередньому спілкуванню з друзями та однолітками, яке на теперішній час має обмежені форми.

Для підлітків характерна трансформація від рефлексії до саморефлексії, що є формуванням його важливого новоутворення у сфері спілкування. Тому в цей період з'являється необхідність навчитися вибудовувати конструктивну взаємодію зі світом, з самим собою [2; 3]. Привабливість тих чи інших занять та інтересів багато в чому визначаються саме можливостями широкого

повноцінного спілкування з однолітками. На жаль, на сьогодні спостерігається певна міра ізоляції один від одного і безпосередні контакти обмежені.

На основі вищезазначеного виникають ситуації непродуктивного спілкування підлітків. До того ж, обмежений реальний контакт з батьками, який значною мірою замінює віртуальна комунікація і активне спілкування в інтернет-спільнотах також призводить до зниження потенціалу розвитку саморефлексії, емоційного прийняття один одного та обмежене виконання різноманітних рольових позицій [4].

Таким чином, на сучасному етапі провідним стає віртуальне спілкування. Це специфічний вид міжособистісних взаємин сучасних підлітків, для яких потрібні нові форми спілкування, інші вербальні засоби вияву емоцій та форм поведінки на них. Значною мірою в контактах вони використовують друкований текст, спеціальні символи, графічні зображення, звукові сигнали тощо. Насичений вищезазначений ряд /склад слів утворює основу спілкування сучасних підлітків і визначає їх статус як співрозмовників. Звісно, що такий формат спілкування збіднює «живе слово», живу комунікацію, здатність до розвитку вищих мислительних процесів тощо. У перспективі це може відобразитися на всіх структурних характеристиках формування особистості сучасних підлітків, особливо у задоволенні афіліативних потреб. Вченими доведено (А. Ковальов, І.Гуляс, Л.Міщиха), що її відсутність важко ними сприймається і переживається як особистісна драма, як розрив відносин з друзями і рідними. Щоб завоювати друзів чи привернути їхню увагу, підлітки готові на різні порушення: відкриті конфлікти з дорослими, з'являється яскраво виражений негативізм і протестуюча поведінка.

Психолог має актуалізувати важливі питання для батьків та педагогів про те, що підліток відчуває велику потребу в спілкуванні з ними на рівних. Задоволення цієї потреби також криє в собі формування змістового і різноманітного ставлення до інших людей, зокрема відчуття тонкощів їхніх психологічних переживань, виявів толерантності, моральних і духовних вербальних зразків мовної культури [1]. В теперішніх умовах сучасний підліток не відчуває такої підтримки і розуміння з боку дорослого. У зв'язку з цим у нього порушується потреба у живому спілкуванні та, відповідно, він може замикатися в своєму особистісному просторі і обирати соціальні мережі – інтернет простір. Виходить, у такому віртуальному просторі сучасний підліток віднаходить віддушину, спілкуючись із однолітками. Сьогодні більшість підлітків не мають можливості бути активними в зв'язку з COVID-19 (грати в футбол, займатися спортом, відвідувати секцій та інше). Всі розваги сучасних

підлітків відбуваються у соцмережах, де вони створюють спільноти, знайомляться, грають, спілкуються. Зауважимо, що не всі батьки, педагоги розуміють небезпечність такої життєдіяльності підлітків і досить часто підтримують такі форми їх спілкування з однолітками, що призводить до порушень у міжособистісних взаєминах.

Опосередковані контакти сучасних підлітків - це канали інформації, за яких вони отримують обмежені знання про самих себе, інших учасників взаємодії, і на такій основі у них формуються певні вміння і навички міжособистісної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Асмолов А. Г., Цветкова Н. А., Цветков А. В. Психологическая модель Интернет-зависимости личности. *Мир психологии*: Научно-методический журнал. 2004. № 1. С. 179–193.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності : наук. Видання. Київ : Либідь, 2006. 272 с.

3. Булах І. С., Алексеева Ю. А. Развитие моральной самосвідомості особистості підлітка: навч.-метод. посібник. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. 72 с.

4. Найдьонова Л. А. Психологічні механізми медіаосвіти дітей різного віку. *Особистість у єдиному освітньому просторі. Збірник наукових тез / наук. ред. В.В.Пашков, В.В.Савін, А.І.Павленко. Запоріжжя: ТОВ «Фінвей», 2012. Т. 1. С. 135-139.*

5. Найдьонова Л. А. Вплив медіа на розвиток особистості / [В.Ф.Іванов, О.В.Волошенюк, Д.Ю.Дзюба та ін.] *Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. Київ: Центр вільної преси, 2012. С. 237–282.*

*Дьоміна Ганна Анатоліївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*

КОМУНІКАТИВНА ТА МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПСИХОЛОГА

Актуальність даної теми полягає в тому, що правильне вміння психолога поводити себе, та вести розмову здебільшого вирішує успішність його роботи.

Перш за все робота психолога передбачає постійне спілкування з клієнтами і професіоналізм таким чином відображається у культурі мовленнєвого спілкування. Вчені, які досліджують культуру спілкування практичного психолога зазвичай трактують культуру мовленнєвого спілкування як «комплексне, системне утворення особистості фахівця, що є складовою поведінкового компонента культури його спілкування і наявне на фазі реалізації ним мовленнєвих дій у зовнішньому плані за допомогою мовленнєвих засобів» [2].

Якщо ми розглядаємо культуру мовленнєвого спілкування фахівця-психолога, то вагомим є не просто вміння спілкуватись, а й вміння продуктивно вести діалог з клієнтом. У зв'язку з цим, діалог в роботі психолога є найефективнішим впливом на особистість клієнта. Розуміючи цю особливість і володіючи нею, можемо прогнозувати, що робота психолога буде ефективною, професійною та кваліфікованою. У наукових дослідженнях піднімаються питання щодо понятійного апарату мовної компетентності. А саме, «компетентність в спілкуванні» - це здатність встановлювати, підтримувати і долати труднощі в спілкуванні, здатність рефлексувати власні прояви в спілкуванні з метою порозуміння, уміння використовувати одержану інформацію для самопізнання і самопрезентації [2].

Розглядаючи індивідуально-психологічних особливостей професійного спілкування, науковці підкреслюють важливість поєднання комплексу вагомих функцій в комунікативних процесах у фахівців сфери освіти, куди ми відносимо і психолога. В працях виділено перцептивну, інтерактивну і комунікативну функції професійного спілкування в тісному поєднанні з сукупністю як вербальних так і не вербальних засобів: оптико-кінетичних, паралінгвістичних і екстралінгвістичних. В роботі практикуючого психолога панівним є особистісна орієнтація та суб'єкт-суб'єктний характер двусторонньої взаємодії. Найважливішими показниками ефективної взаємодії психолога і клієнта є: поліінформативність, контактність, високий рівень репрезентативності, інформативність, координуючі дії та спонукальність. І лише таке плідне спілкування демонструє унікальне поєднання усіх можливих та основних його ознак у якісно новому рівні й розумінні [1].

В наукових працях Рудева Л.С. визначається структура трикомпонентної комунікативної компетентності психологів-консультантів як триадне поєднання взаємопов'язаних компонентів: гностичного, конативного та емоційного [1]. При успішному засвоєнні практичним психологом вище

згаданих компонентів психолог має можливість здійснювати свою роботу відповідно до усіх правил мовленнєвого спілкування.

Вміння спілкуватись для психолога можна порівняти з умінням машиніста керувати автомобілем. В незалежності від професії, кожна людина повинна вміти правильно та тактовно виражати свої думки та вести розмову, але саме для психолога це вміння є невід'ємною складовою його роботи. Психолог повинен уміти абстрагуватись до манери спілкування кожного, без виключення. В залежності від віку, особистісного розвитку та життєвих проблем кожен клієнт висловлює психологу свої думки зручним для нього способом. Важливим у цьому є те, щоб зрозуміти клієнта, його проблему та допомогти у її вирішенні. Також не менш важливим є уміння психолога виражати свої власні думки стосовно проблеми клієнта, адже в залежності від подачі клієнту певної інформації вона може сприйматись чи не сприйматись клієнтом. Притаманним для деяких клієнтів є приховування від психолога певних фактів чи подій. Головним у розмові з таким клієнтом для психолога є правильна манера спілкування, психолог повинен підштовхнути клієнта до власних роздумів, виявити шляхи отримання прихованої інформації саме за допомогою спілкування [3].

У своїй роботі психолог послуговується Етичним кодексом психолога, в якому прописані правила його роботи в тому числі і компетентність у спілкуванні. А саме, психологу не бажано виступати з публічними заявами для реклами або самореклами в засобах масової інформації та соціальних мережах. Поради психолога у ЗМІ мають подаватися в узагальненій формі, без згадуванні імен і фактів, посилянь на конкретні ситуації, щоб не допустити розголошення конфіденційної інформації.

Практичний психолог, під час групової професійної дискусії, не повинен дискредитувати колег або представників інших допомагаючи професій, які використовують схожі, такі ж або інші наукові методи і техніки; він має виказувати повагу до різних наукових напрямів, теорій і шкіл. Психолог цінує професійну компетентність, емоційний інтелект та ерудицію, відповідально ставиться до справ колег та представників інших гуманітарних професій і не тільки.

Отже, для надання ефективної та кваліфікованої допомоги клієнту психолог обов'язково повинен володіти культурою мовленнєвого спілкування. Оскільки це одна з основних вимог для надання кваліфікованої допомоги.

Список використаних джерел:

1. Рудєва Л.С. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх психологів [Електронний ресурс]. *Вісник психології і соціальної педагогіки. Збірник наук. праць*. Випуск 3. Київ, 2010. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>

2. Ханецька Т. І. Формування культури мовленнєвого спілкування у професійній діяльності майбутніх психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. психол. наук: спец. 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія. Київ, 2009. 20с.

3. Domina Ganna. Psychological analysis of sociability of the future social sphere specialists. *Mezinárodní vědecko-odborné konference Trendy ve vzdělávání. Czech Republic: Olomouc, 2014. P. 302–305.* URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13116>

*Золотаренко Тетяна Олександрівна,
студентка II курсу магістратури, 23-Д мг ПН групи
спеціальності «Початкова освіта»
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і методики початкового навчання
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Васютіна Тетяна Миколаївна*

ІНТЕРАКТИВНА ВПРАВА «СВІТОВЕ КАФЕ» ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

На початку двохтисячного року провідними світовими компаніями був складений універсальний перелік навичок, якими має володіти професіонал. Відповідно до нього, для успішного кар'єрного зростання фахівцю ХХІ століття не достатньо академічних знань зі своєї спеціальності, натомість необхідно володіти різноманітними здібностями, які отримали назву «Навички ХХІ століття». [1] Серед цього переліку ключове місце посідає саме здатність до продуктивної комунікації, адже вона, за своєю суттю, є базовою для розвитку усіх інших.

Способи формування мовної особистості висвітлено у працях Г. Богіна, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана, В. Карасика, Ю. Караулова, Л.

Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівського та ін. У змісті їхніх досліджень окреслено сутність і рівневу модель мовної особистості та генезис її складових компонентів (національної мовної свідомості, мовних здібностей, мовного чуття, мовного смаку, мовно-ціннісних орієнтацій). [2] Однак питання особливостей формування мовної особистості в умовах упровадження технологій дистанційної освіти висвітлено не було.

Формування мовної особистості, під час упровадження у практику технологій дистанційної освіти, є на перший погляд досить непростим завданням. Насамперед, це обумовлено невідповідністю учителів до організації такого навчання (з огляду на різні суб'єктивні та об'єктивні причини). Тому, часом помилково, дистанційна освіта обмежується винятково виконанням письмових вправ на перевірку засвоєних знань для здобувачів освіти та монологічним мовленням вчителя під час проведення занять. На перший погляд, таке навчання й справді може бути ефективним, втім винятково для формування в учнів базового вміння до репродуктивного відтворення отриманої інформації.

Одним із ефективних інструментів для формування вмінь виступати в дискусії, доводити свою точку зору, працювати в команді та загалом володіти гарними навичками роботи зі словом є інтерактивна вправа «Світове кафе». Її особливість полягає у обговоренні питань у форматі групової комунікації, коли кожен із учасників має змогу висловитися стосовно кожного з питань. Як це відбувається на практиці в умовах дистанційного навчання?

1. Усі учасники дискусії приєднуються до спілкування в будь-якому зручному сервісі для проведення on-line комунікації. Досить зручно робити це за допомогою Zoom, тому що він дає змогу проводити групову роботу у окремо розроблених «кімнатах».

2. Необхідно об'єднати усіх учасників у групи відповідно до кількості питань для обговорення (наприклад, 4 питання і 4 групи).

3. Серед учасників кожної групи визначити так званого «власника кафе», він буде виконувати функції модератора. Усі інші будуть «гостями кафе».

4. Починається власне групова робота. «Гості» мають відвідати усі «кафе» та висловити свої ідеї стосовно питання, яке їм озвучує «власник». Його завдання – записувати абсолютно усі ідеї, які лунають під час обговорення. Для зручності фіксування думок, можна використовувати платформу Jamboard.

5. Під час заключного етапу, «власники» озвучують усі запропоновані ідеї та відбувається узагальнення.

Такий формат обговорення питань у групі відомий уже понад 20 років. У 1995 році в США під час творчої зустрічі Хуаніти Браун і Девіда Ісаакса тільки-

но учасники дискусії розташувалися великим колом на вулиці, раптово почався дощ. Вони перейшли до будинку і розмістилися за двома столами. Це довелося зробити вимушено, так як учасників було досить багато. Під час дискусії, гості змінювали один одного за столами для того, щоб обмінятися ідеями. І зрештою з'ясувалося, що таке обговорення виявилось набагато продуктивнішим.

Таким чином, можемо зазначити, що інтерактивна вправа «Світове кафе» дійсно є ефективним інструментом для формування мовної особистості в умовах дистанційної освіти з огляду на її функціональні можливості. Така вправа дає змогу активно продукувати ідеї у невимушеній атмосфері і таким чином сприяє формуванню комунікативної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century (2012). URL: <https://www.nap.edu/read/13398/chapter/1> (дата звернення: 24.10.2021).

2. Шелехова Г. Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2013. С. 543-552. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2013_2013_72. (дата звернення: 29.10.2021)

*Ключник Анастасія Віталіївна,
студентка 2 курсу магістратури, 23 змгпс групи,
спеціальності «Психологія»
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Вольнова Леся Миколаївна*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ЗМІ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що ключовою складовою професіоналізму в будь-якій сфері діяльності фахівця є комунікативна компетентність. Вона є передумовою соціально-психологічної

взаємодії та сприяє інтенсивному включенню особистості у виробничу діяльність, забезпечуючи її якісний результат.

Звісно, кожна людина - учасник комунікації, але далеко не для кожної людини спілкування є фаховим заняттям, яким воно є для працівників ЗМІ. Власне, сама сфера діяльності засобів масової інформації є нічим іншим, як професійною комунікацією, яка здійснюється у вироблених століттями формах, прийнятних для споживання [1]. Розглядаючи безпосередньо сферу ЗМІ, можна впевнено говорити про те, що вона базується на діяльності працівників сфери комунікації, тобто, людей, які ніби «вмонтовані» в комунікативну систему, вони є її складником – збирачем, виробником і передавачем інформації.

Теоретичним дослідженням комунікативного компоненту, як важливої умови ефективності спілкування, займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як О. Бодальов, В. Захаров, М. Заброцький, Г. Костюк, Л. Петровська, С. Петрушин та ін. Поняття комунікативної компетентності в різних професійних контекстах розглядається в дослідженнях Ю. Ємельянова, Є. Герасименко, Г. Данченко, Л. Кайдалової, С. Максименка, В. Черевко, Б. Шапіро та ін.

Так, Л. А. Петровська стверджує, що комунікативна компетентність є «сукупністю навичок і умінь, необхідних для ефективного спілкування», яка безпосередньо залежить від внутрішніх ресурсів суб'єкта (знання, вміння і навички перцепції, інтеракції), що дозволяє управляти комунікативним поведінкою загалом [3].

Згідно з дослідженнями Є. А. Орлова та С. А. Еррера, структура комунікативної компетентності ґрунтується на її ключових компонентах: мотиваційно-особистісному, когнітивному, поведінковому, що забезпечує ефективність комунікативного процесу. В даному контексті під тлумаченням поняття «ефективність» мається на увазі співвідношення вербальних і невербальних прийомів з конкретними цілями комунікативної стратегії, практична доцільність окремих тактичних ходів. Розглянемо детальніше. *Мотиваційно-особистісний* компонент комунікативної компетентності працівників ЗМІ містить у собі мотиви вибору професії, інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, установки у професійному спілкуванні. До *когнітивного* компоненту відносять знання мови, освіченість в теорії та психології масової комунікації, знання правил ділового етикету та інтеркультурних умовностей, володіння засобами впливу на людей та прийомів справляти враження, вміння формувати імідж працівників ЗМІ, знання засобів і прийомів встановлення, підтримки і завершення мовленнєвого

контакту для досягнення певної мети; адекватна орієнтація працівників ЗМІ в собі, партнерах, у ситуації професійного спілкування та конкретних комунікативно-професійних цілях, а також знання нормативної та професійно-орієнтованої комунікативної культури. Під *поведінковим* компонентом розуміється вміння працівників ЗМІ шифрувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації, володіння технікою спілкування, ситуативну адаптивність у професійно значущих ситуаціях, вміння справляти враження, досвід використання засобів впливу на людей [3].

Фахівці сфери ЗМІ, діяльність яких зосереджується на суспільній комунікації, мають володіти певними *комунікативними навичками*:

- доцільно та ефективно формувати комунікативну стратегію;
- ефективно користуватися різноманітними тактичними прийомами комунікації;
- вміти самопрезентувати себе як учасника комунікативного процесу [2].

Н.В. Шидей наголошує на тому, що комунікативна компетентність у системі професійних якостей працівників ЗМІ поєднує життєві цінності, мотиви, знання, вміння та навички і риси та якості людини. Найбільш вагомими складовими є вміння та готовність будувати контакти з людьми, спілкуватися, управляти своїм емоційним станом, вирішувати конфліктні ситуації тощо. При цьому важливо давати правильну самооцінку та об'єктивно оцінювати інших людей. Ефективним є спілкування, коли комунікатор спочатку націлений на позитивну розмову, здатний аналізувати свої вчинки і вчинки партнерів під час спілкування [4].

Таким чином, комунікативна компетентність у сфері соціальної комунікації є інтегрованим, комплексним явищем і поєднує в собі знання, вміння та навички, здатності особистості, показники загальної культури, вміння спілкуватися з людьми. До психологічних умов розвитку комунікативної компетентності працівників ЗМІ належать установка особистості на партнерські взаємовідносини з людьми, використання ефективних форм спілкування, володіння вербальними і невербальними техніками спілкування, а також досвід позитивних взаємин із оточуючими.

Список використаних джерел:

1. Захаров В. О. Основи масового спілкування як духовного єднання і порозуміння. *Вісник ЛНУ. Серія: Журналістика*. Луганськ, 2001. Вип. 21. С. 20–25.

2. Костюк В. Формування мовної культури журналіста. *Вісник Сумського державного університету*. 2006. №3 (87). С. 97–100.
3. Петровська Л. А. Українське журналістикознавство (соціально-психологічний аспект) : навч. посіб. Київ, 2013. 239 с.
4. Шидей Н.В. Комунікативна компетентність як складова журналістської майстерності. *Молодий вчений*. 2018. №4.1(56.1). С.94-98

Клямар Анастасія Олегівна
студент IV курсу бакалаврату, 4 ПН групи спеціальності «Початкова освіта»;

Золотаренко Тетяна Олександрівна
студент II курсу магістратури, 23 Дмгпн групи спеціальності «Початкова освіта»;
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і методики початкового навчання,
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Васютіна Тетяна Миколаївна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ MOZAVOOK ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Із впровадженням ідей Нової української школи, освітній процес у ЗЗСО спрямовується на розвиток в учнів ключових компетентностей та наскрізних умінь, які утворюють «Канву розвитку», що реалізуються в рамках кожної освітньої галузі. [2] Одним із наскрізних умінь, яке є провідним у формуванні особистості молодшого школяра є здатність до критичного мислення.

Загальновідомий зв'язок розвитку критичного мислення молодших школярів та рівня сформованості їх комунікативної компетентності. Адже все частіше можна помітити в здобувачів освіти слабко розвинене уміння встановлювати і підтримувати комунікативний зв'язок, правильно виражати свої думки та ідеї, чути і бути почутим іншими, що, власне й є складовими комунікативної компетентності. Особливо актуальна ця проблема серед молодших школярів, адже вони лише розпочинають процес здобуття цих знань

та навичок. Як свідчить практика, стан сформованості досліджуваної компетентності безпосередньо залежить від рівня розвитку критичного мислення, оскільки, воно забезпечує оволодіння учнем навичок аналізувати, порівнювати, синтезувати й оцінювати отриману інформацію. Завдяки розвитку даного наскрізного вміння учні вчать бачити проблеми, ставити запитання та робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати їх [2].

Питання сутності та розвитку комунікативної компетентності та критичного мислення постійно перебуває в полі зору багатьох дослідників. Ці теми розглядали у своїх працях різні педагоги та психологи, наприклад С. Макаренко, Т. Гончар, О. Пометун, О. Тягло, О. Чуба, І. Зимня, Т. Кобзар, О. Попова та інші. Хоча досліджуваній проблемі вже присвячено чимало праць, педагоги не зупиняють пошуку ефективних методів та засобів для успішного навчання дітей нового покоління та підготовці майбутніх учителів до цієї діяльності, в тому числі Т. Васютіна [1], В. Косик, Д. Галько та інші.

Одним із варіантів зробити свій урок сучасним, інтерактивним та головне – цікавим, дає використання програмного комплексу MozaBook. Свій вибір ми зупинили саме на цьому засобі через його багатофункціональність та широкий спектр вибору інструментів для використання саме в освітній галузі. Дивовижний інтерактивний вміст та вбудовані програми для розвитку навичок, ілюстративні та віртуальні лабораторії викликають зацікавленість учнів та допомагають здобувати знання [3].

Наведемо кілька варіантів використання цього комплексу на уроках в початковій школі для розвитку критичного мислення молодших школярів як складової їх комунікативної компетентності. Один із найпростіших варіантів – це використання тематичних 3D-сцен та відео, після чого діти методами «Ажурна пилка», «Взаємні запитання», «Порушена послідовність» тощо, опрацьовують отриману інформацію. На основі 3D-сцен учні аналізують та виокремлюють головну інформацію, роблять висновки, складають розповіді. У MozaBook можливе створення завдань та тестів будь-якого типу завдяки інструментам «Тести» та «Завдання», «Настільні ігри» та «Словникові картки». Цікавим для дітей виявилось складання кросвордів, яке можна обіграти як у програмі «Поле чудес», де діти можуть бути не лише як учасники, а й – організатори. І одне з найскладніших завдань «Чотири картини – одне слово», що передбачає відгадування терміну, що об'єднує всі чотири фото. А також можна доповнити вміст підручника необхідними медіа та завданнями одразу в MozaBook лише додавши його в pdf-форматі до цифрового уроку.

Організуюючи навчальний процес з використанням цього програмного комплексу, одразу помітне підвищення зацікавленості у вивченні нового, учні опановують психологічні процеси, що активізують розвиток критичного мислення, навчаються комунікувати та співпрацювати один з одним. Завдяки розвитку критичного мислення молодші школярі застосовують нові знання, зважаючи на раніше засвоєний матеріал, ухвалюють рішення самостійно чи в команді, розв'язують конфлікти, чим і покращуючи рівень сформованості комунікативної компетентності, а програмний комплекс MozaBook урізноманітнює цей процес.

Список використаних джерел:

1. Васютіна Т.М. Дидактичні можливості інтерактивного програмного комплексу Mozabook у підготовці майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (10 квітня 2020 р. м. Тернопіль). Тернопіль: Вектор, 2020. С. 102-105. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15398/1/Materialu_conf_Inf_tehn_2020.pdf (Дата звернення: 31.10.2021)
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / za zag. red. H. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
3. Нова українська школа : розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / О. І. Пошетун. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.
4. Цифрова освіта та навчання від Mozaik. URL: <https://www.mozaweb.com/uk/portal.php?cmd=promo&page=forschools> (Дата звернення 31.10.2021)

Коханець Юлія Валеріївна,
студентка I курсу магістратури I змис групи,
спеціальності «Психологія»
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Вольнова Леся Миколаївна

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ

Спілкування – це важливий процес комунікації, спрямований на якісний обмін інформацією, встановлення взаємовідносин, це вплив на погляди і поведінку. Питання про ефективність людського спілкування універсальне. Під час спілкування значна частина людей можуть переживати певні труднощі, які впливають на якість обміну інформацією, сприймання людьми одне одного. Такі перешкоди мають соціальний або психологічний характер. Проблеми в спілкуванні можуть бути пов'язані з характером особистості, їхніми бажаннями, установками, мовними особливостями, способом спілкування, релігійними поглядами тощо. Проте загалом процес спілкування може відбуватися і за цих умов, але часто він набуває конфліктного характеру.

Особливості конфліктного спілкування розкрито у працях: О. Анцупова, М. Анцупової, С. Баклановського, С. Богданова, С. Ємельянова, С. Єріної, Н. Гришиної, А. Здравомислова, А. Карміна, Л. Петровської, Ю. Седова, М. Рибаківа, Д. Фельдман, А. Шипілова та ін. Цю проблему також досліджували Е. Дюркгейм, Е. Мейо, Т. Парсонс та ін.

Учені визначають конфлікт як якісну взаємодію між людьми, що проявляється в протидії сторін для того, щоб досягнути своїх інтересів. В конфлікті завжди існують несумісні цілі, поняття або емоції всередині або між індивідами / групами, які призводять до опозиції чи антагоністичної взаємодії.

Звернемося саме до особливостей конфліктної взаємодії. По-перше, міжособистісний конфлікт вимагає щонайменше двох людей. Чи буде така взаємодія конфліктною значною мірою залежить від особистих якостей суб'єкта, від здатності його до співпраці. Саме тому психологічними причинами труднощів у спілкуванні є: занадто великі цілі; неадекватне оцінювання партнера, його можливостей та інтересів; переоцінені уявлення

про власні можливості; нерозуміння ставлення партнера; вживання не придатних до цієї ситуації способів звертання до партнера.

Друга особливість – це те, що конфлікт є вираженою боротьбою, тобто це не просто внутрішні розбіжності; така боротьба має бути виражена вербально або невербально. Далі – конфлікт існує лише між взаємозалежними сторонами. Тобто конфлікт виникає лише тоді, коли та чи інша людина повинні якимось чином покладатися одна на одну.

Ще однією особливістю конфлікту є сприйняття несумісних цілей. Важливо, що ці цілі лише сприймаються як несумісні; насправді вони можуть бути, а можуть і не бути такими. Несумісність цілей означає, що одна людина хоче одного, а інша людина хоче іншого. Також конфлікт виникає, коли не вистачає ресурсів. Такі ресурси часто охоплюють час, гроші, владу та простір. Коли одна особа хоче використовувати один або кілька з цих ресурсів інакше, ніж інша особа, може виникнути конфлікт.

Нарешті, конфлікт стосується втручання, тобто кожна зі сторін намагається перешкодити іншій досягти своєї мети.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що конфлікт не завжди приємний досвід. Це не нова інформація. З цієї причини люди часто уникають цього. Конфлікт не вирішується автоматично шляхом спілкування. Продуктивно керувати конфліктами – це вміння. Тому так важливо навчитися передбачувати і прогнозувати виникнення і розвиток конфліктів. Профілактика виникнення, стабілізації і ескалації конфліктів є важливим напрямом діяльності управлінців, психологів, соціальних працівників з ефективного їх прогнозування та запобігання. Психологія конфліктів — це створення об'єктивних та суб'єктивних або психологічних умов, що протидіють виникненню конфліктних ситуацій та інцидентів, сприяють підвищенню культури і конструктивного стилю спілкування і вирішення життєвих проблем.

Список використаних джерел:

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология. Москва: Юнити, 2000. 551 с.
2. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. Київ: Професіонал, 2007. 407 с.
3. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.

*Левіщенко Марія Андріївна,
студентка 2 курсу магістратури, 21 ЗМГПС групи
спеціальності «Психологія»
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної і соціальної психології
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Федоренко Алла Федорівна*

ВПЛИВ СТРЕСУ НА СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ

Проблема впливу стресу на професійну діяльність та спілкування є в наш час не новою. Швидкий темп життя, впровадження науково-технічних досягнень, необхідність професійно рішучих дій та висока конкуренція негативно впливають на працівників будь-якої сфери діяльності, в тому числі і юридичної сфери, породжуючи стрес та стресові ситуації.

Професія юриста висуває підвищені вимоги до інтелектуальної, психічної, емоційно-вольової підготовки особи, ставить досить високі критерії відбору, зумовлює наявність різних конфліктних ситуацій, які так чи інакше викликають стрес у працівників юридичної сфери та впливають на їх спілкування [3, с. 76]. Окрім того, робота з людьми породжує додаткове навантаження, оскільки до головних професійних вимог щодо діяльності юриста як фахівця додається потреба в умінні спілкуватися з людьми, знаходити до кожного індивідуальний підхід та розв'язання наявної проблеми, що також впливає на появу стресу [4, с. 171].

Стрес має всебічний негативний вплив на діяльність працівників юридичної сфери, однак найбільш помітно він впливає на спілкування. По-перше, часто стрес зумовлює неадекватне емоційне реагування юриста, що не відповідає ситуації, заважає адекватно оцінювати явища, людей і ситуації, а тому утруднює процес спілкування як з колегами, так і з клієнтами, а також спричинює уникання професійних та соціальних контактів.

По-друге, під впливом стресу працівник юридичної сфери втрачає спроможність осмислювати та перероблювати отриману інформацію та відповідним чином діяти, його поведінка втрачає притаманну їй пластичність, що в кінцевому результаті призводить до накопичення негативних емоцій, агресії, переживань та виникненні необґрунтованих конфліктних ситуацій [1, с. 215].

По-третє, через постійний вплив стресу працівник юридичної сфери поступово втрачає не тільки емоційну врівноваженість у процесі спілкування, але й навички ефективного спілкування, вміння чітко формулювати свої думки, чути та розуміти позицію співбесідника. У працівника з'являється надмірна сором'язливість, імпульсивність, негуманне відношення до людей, груба поведінка, недомовність, нетерпимість, що значно впливають на стиль його спілкування з людьми, його комунікативну компетентність та відношення з людьми [2, с. 184].

По-четверте, важливою умовою будь-якого спілкування є установлення психологічного та емоційного контакту, тим більше у ситуації, коли необхідно отримати інформацію для прийняття важливих рішень у складних випадках, але під впливом стресу працівник юридичної сфери втрачає здатність встановлювати цей контакт, а тому погіршується його професійний імідж та знижується професіоналізм [2, с. 185].

На наш погляд, комунікативна діяльність у роботі працівників юридичної сфери посідає одне із ключових місць та визначає рівень їх професіоналізму. Від уміння спілкування з різними категоріями людей та взаємодії з ними залежить успіх професійної діяльності юристів. З огляду на це, дуже важливо для них навчитися справлятися зі стресами, контролювати їх, зберігати спокій і внутрішню рівновагу та не дозволяти стресу та стресовим ситуаціям заволодіти собою й негативно впливати на комунікативні процеси. Це дуже необхідно, оскільки стрес є складовою частиною життя працівників юридичної сфери, його неможливо уникнути, однак можливо навчитися вчасно реагувати на нього та знайти шляхи подолання його негативного впливу.

Таким чином, юридична праця є складним та відповідальним видом діяльності, вона вимагає великого емоційного напруження, знань, умінь, терпіння та витривалості. Ця діяльність наповнена стресами, складними ситуаціями, необхідності спілкування з різними категоріями людей та розв'язання надскладних питань. Постійні стреси впливають на працівників юридичної сфери, зокрема на їх комунікативну діяльність, тобто на спілкування з колегами та клієнтами, яке зазнає негативних змін. Тому на сьогоднішній момент дуже важливо юристам навчитися правильно реагувати на стресові ситуації, контролювати їх та знаходити ефективні методи їх подолання.

Список використаних джерел:

1. Божко К.В. Структурна модель професійного вигорання юристів. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки.* 2012. № 38. С. 214-223.
2. Маршалок С. І. Психологічні особливості професійної діяльності фахівців юридичної сфери. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2013. №1. С. 179-186.
3. Нітченко А.Г., Крес Н.О. Причини професійної деформації працівників юридичної сфери. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/> (дата звернення: 20.10.2021).
4. Шадрін Є.В. Стресові ознаки як складовий елемент дезадаптації працівників органів внутрішніх справ. *Юридична психологія і педагогіка.* 2016. № 2 (8). С. 171-176.

Малигін Олександр Павлович,
*студент I курсу магістратури 12 мспс групи,
спеціальності «Психологія»
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*

Науковий керівник:
*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та соціальної психології та психотерапії
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Федоренко Алла Федорівна*

ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРИ НА ФОРМУВАННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Сучасне спілкування в інтернет просторі відкриває для користувачів електронних пристроїв величезну перспективу доступу до різноманітної інформації. Завдяки цієї інформації підліток набуває нових знань та соціального досвіду, реалізує себе як особистість, може генерувати життєві завдання та цілі. Особливістю сьогодення є те, що інтернет простір дозволяє підлітку за короткий час досягнути розкриття свого потенціалу порівнюючи з попередніми століттями.

Дослідженням спілкування підлітків займалися наступні вітчизняні науково-педагогічні автори: А.Н.Леонтьєв, Б.Г.Ананьєв, К. Левін, Д.Б.Ельконін. В наукових працях цих вчених зауважено, що спілкування є провідним видом діяльності в підлітковому віці. Спілкуючись, підлітки

вибудовують відносини з людьми, формують самооцінку в системі уявлення підлітка про самого себе, або Я-концепцію.

Питання спілкування в інтернет просторі вивчали наступні дослідники: Р.Ковальські, М.Вейголд, О.Є.Войскунський, Б.Шленкер, М. Лірі, А.Шутс, А.Андерсон, Т.Пітман. В своїх працях вони зазначають, що спілкуючись в інтернет просторі за допомогою соціальних мереж та різноманітних додатків, підлітки формують свою Я-концепцію, затверджують самооцінку.

Проаналізувавши літературу, що висвітлює питання впливу спілкування в інтернет просторі на підлітків, автори визначають, що за допомогою візуальних даних в своїх профілях в соціальних мережах, підлітки:

- демонструють свій настрій;
- виказують свої інтереси;
- дають знати про свою соціальну групу;
- демонструють ідентичність [3].

Доктор психологічних наук, Андрій Росохін, визначив причини пристрасності підлітків до самовираження підлітків за допомогою селфі:

- формування хибного «Я»;
- підтвердження власного існування;
- брак реальних переживань;
- інструмент привертання уваги [2].

Підліток може формувати свою Я-концепцію не через те якою він є людиною, а якою він хоче щоб його бачили інші, згідно з дзеркальної Я-концепції. Таким чином підлітки самовиражаються і комунікують з соціумом. І коли вони отримують схвальні відгуки, формується їхня позитивна Я-концепція [1].

Підсумовуючи, хочемо підкреслити значну силу впливу спілкування в інтернет просторі на формування Я-концепції в підлітковому віці. Підлітки з захопленням формують власне віртуальне «Я», воно може суттєво відрізнитися від реального, а може і призводити нереальної самооцінки та викривленого самосприйняття самого себе підлітком.

Список використаних джерел:

1. Калька Н. М. Феномен селфі як спосіб презентації «Я» у віртуальному просторі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. Випуск №2. 2015. - С. 157-164
2. Захоплення селфі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pda.inosmi.ru/world/20140312/218461586.html?all>

3. Чигирин Т. О. Самопрезентація: визначення, види, стратегії, техніки. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології.* 2012. Т. 24, Ч. 5. С. 245-253.

Мартинчук Кристина Олександрівна
студентка 2 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
професор кафедри загальної та соціальної психології та психотерапії
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
Лушин Павло Володимирович

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Психологи мають вельми різноманітний та широкий спектр можливостей професійного впливу на клієнта. Серед яких, звісно, є вербальні та невербальні засоби. Про них та їхнє значення у процесі надання психологічної допомоги (консультуванні, психоаналізі, психокорекції, тощо), написано багато праць (Цимбалюк А. М., 2004, Атватер Н., 1988, Кочунас Р., 1999, Петровська Л. А., 1982, Мищич П., 1984, Рудестам К., 1990 та інші). Вербальні та невербальні засоби впливу використовуються в усіх техніках, методиках та напрямках психології, що говорить про їх безперечну актуальність у психологічній практиці. Найефективнішою буде та робота психолога, яка поєднує у собі якісне використання вербальних та невербальних засобів разом.

Найважливіша робота психолога відбувається у *вербальній* площині. Найпоширенішим вербальним засобом є консультативна бесіда, що складається з різноманітних прийомів та технік, які використовує професіонал для досягнення потрібного ефекту. Основними задачами психолога, який консультує, є встановлення та розвиток контакту з клієнтом, а також задоволення потреб клієнта у потребі бути почутим; відчувати, що його розуміють; що проблема не є безвихідною тощо.

Слухаємо клієнта. У звичайному житті співрозмовники розмовляють по черзі. У консультуванні та психотерапії все по-іншому. Щоб клієнт міг зосередитися на вирішенні своєї проблеми, словесна активність консультанта

на початку розмови має бути мінімальною. Основним завданням фахівця тут є вислухати клієнта, який проявить щирі цікавість до його ситуації; налагодити контакт, створити відкриті та довірчі відносини з клієнтом; зняти у нього напругу у ситуації, коли обговорюються інтимні чи педантичні питання; коли клієнт у розпачі чи плаче використати *заохочення, похвалу, висловлювання підтримки, розуміння* тощо. Часто людині потрібно почуватися не гірше за інших, відчувати підтримку та прийняття консультанта, тому йому необхідно вміти розуміти їхні проблеми не як щось ганебне та виняткове, а як тимчасовий «провал», який трапляється в житті інших людей. У таких ситуаціях психолог може використовувати такі репліки, як: «Не дивно, що вам і вашому чоловікові складно порозумітися, подружнє життя - це справді мистецтво» або «Всі батьки стикаються з однаковими проблемами», або «Не хвилюйтеся, думаю, ситуацію ще можна виправити». Явна похвала також може допомогти клієнту під час розмови, наприклад: «Не всі так витримують» або «Ти справді добрий друг». Такі висловлювання часто мають самостійний психологічний ефект, що сприяє формуванню клієнта позитивної Я-концепції [7].

Професійне вислуховування – це активний процес, який вимагає від спеціаліста активації усіх видів відчуттів: відображення, зацікавленості, розуміння, розкутості, емпатійності, спостережливості, інтуїції тощо. Для підтримки контакту важливим також є *використання імені клієнта* через репліки типу: «Так, Сергію», «Отож, Ольго» та інші. Це створює у клієнта відчуття, що психолог орієнтований на нього та слухає його із розумінням і повагою. Такий прийом буде корисний і для того, щоб зупинити чи перебити клієнта або у складні та напружені моменти бесіди, щоб допомогти сформулювати думку, викликати більш уважне ставлення до слів психолога тощо.

Традиційно підтримка вербального контакту під час бесіди здійснюється шляхом вираження консультантом *схвалення та згоди* в момент розповіді клієнта. У нього виникає відчуття, що його уважно слухають і розуміють, якщо психолог не мовчить, а підбадьорює, киває, погоджується: «Добре», «Так», «Авже ж» тощо.

Тон та гучність голосу. Реакція клієнта на слова психолога багато в чому залежить від тону, яким з ним розмовляють. Тон поради має бути не просто доброзичливим, він має відповідати тому, про що йдеться. В рамках сенситивного тренінгу широко використовуються вправи для покращення контролю та відчуття свого тону [4], [6]. Не варто розмовляти із клієнтом надто голосно. Швидше, навпаки, приглушений голос краще сприяє виникненню у співрозмовника почуття довіри, близькості. Цікаво, що зміна гучності голосу

та темпу вимови консультанта може призвести до зміни стану клієнта. Звісно, гучність голосу і темп мови у консультанта та клієнта однакові, але якщо останній надто схвильований, це відразу позначається на тому, як він говорить. У більш збудженому стані люди говорять голосніше та швидше.

Використовуйте паузу. Психолог дозволяє клієнту говорити, стимулює монолог, якщо він робить паузу. Це створює почуття повільності, задумливості. Пауза підкреслює важливість сказаного, необхідність осмислити та зрозуміти. Консультант повинен робити паузу практично після будь-якого повідомлення клієнта, крім тих, що безпосередньо містять запитання. Пауза дає змогу доповнити сказане, виправити, уточнити. Крім того, пауза дозволяє уникнути ситуації, яка, на жаль, часто виникає у процесі консультування, коли клієнт та консультант починають змагатися один з одним, боротися за право вставити слово, щось сказати. Пріоритет говорити потрібно, насамперед, дати клієнту, тоді в той момент, коли підійде черга говорити з психологом, його слухатимуть особливо уважно. Для нормальної паузи достатньо 30-40 секунд.

Невербальне поведінка - це особливий «ключ» до розуміння почуттів та мотивів клієнта. Довіра клієнтів до психолога зростає, якщо останній добре розуміється на невербальних реакціях. Клієнти приписують психологу глибоку спостережливість чи «шосте почуття», часто через його здатність «читати» невербальну поведінку. Психолог повинен мати широкий спектр невербальних засобів впливу [7]:

1. *Зовнішній вигляд.* Одяг, манери, стиль мають відповідати загальноприйнятим у суспільстві стандартам. Все має вказувати на здоровий спосіб життя психолога, врівноваженість його особистості та переконувати клієнта у тому, що він може йому допомогти.

2. *Розташування у просторі.* Варто бути віч-на-віч з клієнтом. Оптимальне просторове розташування при розмові – консультант і клієнт сидять під кутом, трохи нахилено – вони знаходяться в полі зору один одного, але клієнт може відвести погляд, не відводячи очей та не нав'язуючись співрозмовнику.

3. *Контакт очей* вказує на увагу та інтерес психолога. Контакт не повинен бути безперервним, щоб клієнту це не нагадувало «витріщання» очей. З іншого боку, якщо погляд психолога дуже часто «блукає» у просторі, складається враження ухилення від контакту з клієнтом.

4. *Поза консультанта* має бути відкритою, бажано без схрещених рук та ніг. Потрібно час від часу нахилитися до клієнта (спокійно, не дуже близько), щоб висловити свою участь у контакті з ним.

5. *Вираз обличчя* має виражати дружню увагу. Якщо психолог збентежений чи стурбований, вираз обличчя має залишатися спокійним та впевненим. Тоді клієнт думатиме, що нічого страшного не відбувається і його проблему можна вирішити.

6. *Реакції*. Психологу важливо на все реагувати спокійно, розкуто та впевнено, а головне – адекватно ситуації. За потреби це допоможе зменшити занепокоєння клієнта.

Отже, вербальні та невербальні засоби впливу є основними у роботі психолога. Їх уміле застосування допомагає правильно, якісно та успішно організувати взаємодію з клієнтом та привести до позитивного кінцевого результату у процесі надання психологічної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. Г. Психологічна допомога особистості. Київ: Фенікс, 2000.
2. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение. Ленинград, 1985.
3. Кочунас Р. Основы психологического консультирования / Пер. слитовского. Москва: Академический проект. 1999. – 240с.
4. Петровская Л. А. Теоретические и методологические проблемы социально-психологического тренинга. Москва, 1982.
5. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг. Москва, 1990.
6. Рудестам Н. М. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. Москва, 1990.
7. Цимбалюк А. М. Психологічне консультування та корекція. Київ: Професіонал. 2004.

*Орехова Ірина Вікторівна,
вчитель-методист вищої категорії,
директор ліцею №144 ім. Г. Ващенко*

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національного педагогічного університету Вольнова Леся Миколаївна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ КОМУНІКАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Здатність до створення можливостей ведення сучасної комунікації, зростання вимог, умов і мотивації до обміну інформацією у «цифровому суспільстві» є серйозними викликами і перспективами щодо формування компетенцій у XXI столітті. Нова українська школа, як і суспільство загалом, переживають складний період, коли здійснюється рішуча переорієнтація до особистості, зокрема школяра. Така школа робить акцент на повазі до особистості та гідності кожного учня, його індивідуальній життєвій позиції, меті, потребах та інтересах, сприяє створенню сприятливих умов для його самовизначення, самореалізації та повноцінного всестороннього розвитку.

Теоретичне обґрунтування сутності комунікативної компетентності в освіті, комунікаційного управління, визначення функцій спілкування, підходів щодо формування комунікативної складової особистості керівника навчального закладу здійснено в наукових дослідженнях І. Бега, А. Вазманського, О. Вашуленка, І. Даниленка, І. Зубицької, О. Кириченка, І. Ольховської, О. Пилипенка, Г. Селевка та ін.

Міжособистісне спілкування є необхідною передумовою взаємодії людей, без якого ми не можемо уявити повноцінне становлення не лише окремих психологічних функцій, процесів та якостей людини, але і особистості загалом [2]. І. Даниленко доводить, що *ефективне спілкування – це обмін повідомленнями, під час якого співрозмовники демонструють взаємну повагу, і той, хто слухає, сприймає з повідомлення саме те, що має на увазі той, хто говорить* [3]. Це стосується всіх сфер комунікативної взаємодії, зокрема й освітньої.

Комунікативний менеджмент керівника навчального закладу є основною формою впливу на розвиток навчального процесу, продуктивність якого обумовлена метою й особливостями спілкування, системою встановлених вимог, цінностей, прийнятими всіма його суб'єктами за відповідну норму поведінки особистості. Розгортається вона у процесі взаємної комунікативної діяльності людей, що базується на обміні інформацією, за якої кожен з його учасників засвоює новий досвід: суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності,

проявляє, розкриває і розвиває власні психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації [3].

О. Вашуленко [1] у своїх дослідженнях зазначає, що комунікативна діяльність керівника в системі НУШ – це процес неперервного аналізу і динамічного вивчення, реакції на навчальну комунікацію, моніторинг освітнього середовища, активна діяльність щодо оцінки ситуації, контроль за реакцією учасників освітнього процесу, вивчення і реагування на зворотній зв'язок, за потреби – відповідна стимуляційно-заохочувальна діяльність щодо якості та кількості комунікативного процесу. Тільки на основі ретельного дослідження інтернет-комунікації, аналізу усієї ситуації, творчого, динамічного підходу керівник знаходитиме адекватні засоби для забезпечення педагогічно доцільної комунікації.

О. Пилипенко вказує, щоб стати успішним комунікатором в сучасному освітньому просторі, потрібно:

- намагатися відчувати настрій та емоційний стан людей, з якими плануєте будувати діалог;

- бути наполегливим та послідовним у донесенні своїх думок, ідей та фактів.

В такому разі співрозмовники будуть вдячними за точність у викладенні думок;

- повторювати інформаційні повідомлення кілька разів, щоб вас почули.

Не дослівно, а в різних форматах (через СМС, подію, фото, інфографіку тощо);

- знати, що турбує та що цікавить ваше професійне оточення та будувати свою діяльність і комунікацію з урахуванням цього;

- враховувати інтереси та позицію щодо певного обговорення інших;

- зосередитися на головному, що допоможе досягнути комунікаційної мети. Це дозволить сконцентрувати зусилля та ресурси;

- сфокусуватися на простоті й доступності повідомлень, важливо опинитися там, де вашій аудиторії буде зручно вас слухати й чути [4].

Ефективний комунікативний менеджмент трактується як система характеристик: мовленнєві задатки, знання мови, реалізацію мовних прийомів під час мовленні. Ця система охоплює певні знання про точність, своєчасність, доцільність використання мовних засобів, знання про тонкощі використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, про особливості усного й писемного мовлення, його діалогічну та монологічну форми, що свідчить про реалізації професійного потенціалу майбутнього керівника. Розвинені мовленнєві вміння керівника, за твердженням учених, є показником педагогічної культури і педагогічної майстерності фахівця. Звичайно, формування професійно-значущих

мовленнєвих умінь, комунікативної культури відбувається під впливом психофізіологічних, соціокультурних і педагогічних чинників [3].

Отже, рівень сформованості комунікативної компетентності в умовах управління навчальним закладом НУШ характеризує досвідченість людини в професійній діяльності як управлінця. Зокрема, в сформованості професійного спілкування, його індивідуального стилю, у манері формування особистості професіонала визначається рівень впливу на оточення засобами комунікації.

Список використаних джерел:

1. Вазманський А. Основи теорії мовленнєвої комунікації : навч. посіб. Суми : СумДУ, 2013. 292 с.
2. Даниленко І. Специфіка спілкування: комунікативний аспект. *Гуманітарні науки : науково-практичний журнал*. 2007. № 1. С. 141–144.
3. Ольховська І. Використання інтерактивних форм і методів спілкування в управлінській діяльності. З досвіду роботи. *Тема*. 2004. № 3/4. С. 229-232.
4. Пилипенко О. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 240 с.

*Пономаренко Тетяна Ігорівна,
аспірантка IV року навчання,
спеціальності «Психологія»*

Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
*кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри політичної психології та міжнародних відносин
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Зеленін Всеволод Володимирович*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА У МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ ЯК СУЧАСНИЙ ФЕНОМЕН

Комунікативна компетентність є однією із провідних компетентностей фахівців соціономічного профілю. Практикуючі психологи не є виключенням. Це пов'язано з тим, що саме міжособистісна комунікація є провідним інструментом та запорукою успіху їхньої професійної діяльності. Проте, останні роки, у зв'язку із постійним прогресом інноваційних технологій та

викликами світової пандемії COVID-19, професійне спілкування психологів-практиків набуло нового виміру – медіакомунікації, що вимагає опанування нових компетентностей, знань, умінь та навичок в онлайн-просторі.

Аналіз останніх публікацій показав, що особливості та специфіку феномену комунікативної компетентності психологів закладів освіти досліджували Н. Завінченко, Т. Леонетті, І. Снідер, О. Федоров, Р. Христнер, О. Шаріков та ін. Особливості комунікативної компетентності майбутніх психологів вивчали І.Булах, І. Дружиніна, І. Іванова, О.Низовець, Л. Рудєва, Н. Сергієнко, Н. Хупавцева, О. Чуйко та ін. Комунікативну компетентність як умову успішності становлення та подальшої професійної діяльності психолога вивчали Л. Войтенко, Г. Кошонько, О. Лужецька, О. Низовець, І. Пузь, О.Шевченко та ін. Проблему компетентності в спілкуванні психолога в онлайн розглядали В. Андрієвська, С. Бойко, І. Євченко, В. Зеленін, Л. Лещенко, С. Лукомська, Т. Пономаренко, К. Фішер, А. Фрід та ін.

У нашому дослідженні ми спираємося на дослідження О. Шарікова, який ще на початку 1990-х років вивів поняття «комунікативна медіакомпетентність», позначивши її як «компетентність в сприйнятті, створенні та передачі повідомлень за допомогою технічних систем з урахуванням їх специфіки, особливостей та обмежень, яка заснована на здатності до медіадіалогу з людьми» [3, с.64], та на праці О. Федорова, що під медійною комунікацією (медіадіалог) розуміє «зв'язок, шлях повідомлення, спілкування, передача медійної інформації; взаємодію в процесі медійного сприйняття» [2, с.22].

Варто зазначити, що успішна комунікативна активність психолога в медіапросторі має свою специфіку та знаходить своє відображення в таких показниках:

- високий рівень комунікативної компетентності – знання, вміння і навички, які необхідні фахівцю для ефективного спілкування з клієнтами, колегами, підлеглими;
- наявність організаторських здібностей для забезпечення якісної співпраці з клієнтами, групової динаміки та організації зворотного зв'язку;
- технічні знання та навички для успішного використання ІКТ (вебінарні кімнати, створення рекламних банерів, сайти, тощо);
- маркетингові знання та вміння – для розуміння специфіки онлайн-середовища, особливостей функціонування соціальних мереж та успішної реклами власних послуг;

• психологічна готовності до реалізації діяльності в такий спосіб – відсутність страху публічних виступів, готовність працювати на камеру, відсутність негативних установок, тощо.

Таким чином, під комунікативною компетентністю психолога в медійному просторі ми розуміємо сукупність знань, умінь і навичок, які необхідні йому для здійснення професійної діяльності в онлайн форматі.

Дана компетентність має чотирикомпонентну структуру, де до традиційних компонентів комунікативної компетентності особистості (когнітивний, емоційний, поведінковий) додається четвертий – медіакомпетентність, яка і складається з технічних (цифрових), маркетингових та психологічних знань, умінь і навичок фахівця. Так, Д. Баке стверджує, що медіакомпетентність головним чином спрямована, на електронно-технічний контакт в галузі поводження з медіа всіх видів, які представлені в комплексній різноманітності і використання яких необхідно вивчати, і привносити в практику [4]. Результати проведеного нами емпіричного дослідження засвідчили низькі показники сформованості комунікативної компетентності у медійному просторі, як у практикуючих фахівців-психологів, так й у студентів-психологів [1].

Отже, успішна професійна діяльність сучасного практичного психолога потребує оволодіння новими компетентностями та переходом на медіарівень комунікації з клієнтами. Тому перспективи подальших наукових досліджень феномену комунікативної компетентності ми вбачаємо у розробці та впровадженні програм по розвитку комунікативної компетентності практичних психологів у медійному просторі.

Список використаних джерел:

1. Пономаренко Т. І. Особливості комунікативної медіа компетентності сучасних психологів- студентів і практиків. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки.* 2020. №12 (57). С. 90–99. [doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12\(57\).08](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).08)
2. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог: Таганрог, 2010. 64 с.
3. Шариков А. В. Медиа образование: мировой и отечественный опыт. Москва: НИИ СО и УК АПН СССР, 1990. 66 с.
4. Baake D. *Hanbuch Mediaen: Medienkompetenz.* Bonn: Bundeszentrale fur Politische Bildung, 1999. 308 p.

Стефанюк Анастасія Олександрівна,
студентка 2 курсу магістратури, 22 МГПС групи
спеціальності «Психологія»

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної і соціальної психології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Федоренко Алла Федорівна

ПСИХОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ ТА ПСИХОКОРЕКЦІЇ ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Дослідження психологічних чинників залежної поведінки юнаків визначається якісними аспектами формування особистості. Юнацький вік є завершальним етапом у формуванні первинної соціалізації людини. Вміння до прогнозування, уникнення та вирішення проблем, які проектуються у внутрішній світ молодого людини залежить від умов ефективної адаптації його до діяльності вже у межах освітнього закладу.

Актуальність проблеми визначення та обґрунтування психологічних особливостей залежної поведінки в юнацькому віці обумовлюється не тільки встановленням чинників залежної поведінки але й розробкою програми попередження і подолання залежної поведінки в юнацькому віці.

У даних тезах ми пропонуємо розглянути впровадження психопрофілактичної та психокорекційної програми роботи з особливостями прояву залежної поведінки.

Загалом, психопрофілактика та психокорекція як предмет дослідження сучасної психологічної науки базується на категорії психологічної допомоги, яка виступає основною у вивченні психологічних особливостей залежної поведінки в юнацькому віці. Психологічна допомога визначається як система заходів, які впроваджуються психологом і які спрямовані на попередження, пом'якшення чи подолання різноманітних психологічних ускладнень які виникають у окремої людини чи групи людей засобами практичної психології [3].

Так, на думку багатьох науковців саме юність виступає найбільш ефективним періодом впровадження психопрофілактичних заходів будь-якого спрямування.

Доцільно вказати, що специфіка психологічного розвитку юнаків обумовлюється динамічними змінами, зокрема, у сприйнятті та розвитку мислення, у переживаннях певних подій свідком яких вони є. Таким чином, саме в контексті дослідження особливостей залежної поведінки в юнацькому віці доцільно встановити такий важливий аспект як психопрофілактика [2].

Психопрофілактика сприяє попередженню виникнення психологічних труднощів, спрямована на збереження психологічного здоров'я, створення нормальних умов життєдіяльності. Саме у межах психопрофілактики організовується діяльність кімнат психологічного розвантаження, проводиться психологічна експертиза оточуючого середовища, навчання прийомам саморегуляції [1].

В контексті визначення психологічної специфіки корекційних психотехнологій, варто звернути увагу на той аспект, що серйозними умовами до проєкції деструктивності в поведінці юнаків з залежною поведінкою важливу роль має спілкування. Психокорекція - це діяльність спрямована на реконструкцію психологічних утворень особистості, її особистісне зростання, створення гармонійних стосунків з оточуючою дійсністю, послаблення дій психотравмуючих факторів [4].

Загалом психокорекційні технології спрямовані не лише на повідомлення, розширення, але й доведення до певної норми існуючі відхилення. В контексті нашого дослідження ми виходили на розуміння того аспекту, що прояви залежної поведінки впливають на функціонування особистості юнака і цим самим створюють гірші умови життєдіяльності.

Сутність розробленої програми полягає у формуванні в юнаків здатності успішної адаптації до навколишнього середовища та соціально-придатного стилю поведінки.

Програма реалізувалася як на основі визначеної нами вибірки досліджуваних, так і в межах психопрофілактики в групі юнаків. Загальний обсяг досліджуваних становив 60 осіб.

Після впровадження програми ми можемо спостерігати, що в експериментальній групі збільшення кількості досліджуваних з низьким рівнем невротизації та зменшення кількості досліджуваних з високим рівнем агресії.

Таким чином, можна зазначити, що психопрофілактичні заходи серед юнаків з залежною поведінкою виступають необхідною передумовою до створення позитивної самооцінки мотивації схвалення.

Отже, своєчасна психофілактична та психокорекційна робота сприяє змінам у рівнях стресостійкості, зокрема, у рівнях невротизації та змінам у індексах агресивності і ворожості до помірного їх рівня прояву.

Список використаної літератури

1. Синюк Н. В. Профілактика адиктивної поведінки як сфера професійної діяльності майбутнього соціального педагога. *Збірник наукових праць Хмельницького ін-ту соціальних технологій ун-ту «Україна»*. 2014. № 1. С. 114-118.
2. Кулаков С. А. Диагностика и психотерапия аддиктивного поведения у подростков: уч.-метод. пособ. Санкт-Петербург: Фолиум, 1998. 70 с.
3. Продовикова А.Г. Психология отклоняющегося поведения. Психопрофилактика зависимого поведения: уч. пособ. для студентов. Пермь: Электрон. Перм. гос. нац. исслед. ун-т, 2020. 136 с.
4. Максименко С. Д., Прокоф'єва О. О., Царькова О. В., Кочкурова О. В. Практикум із групової психокорекції: уч. посіб. Мелітополь: Люкс, 2015. 414 с.

*Хилевич Вікторія Дмитрівна,
студентка 3 курсу бакалаврату, 30 ПС групи,
спеціальності «Психологія»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Кашиур Юрій Михайлович*

СПЕЦИФІКА СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ. СУПЕРЕЧЛИВІ СИТУАЦІЇ В ЛАНЦЮГУ «БАТЬКИ-ПІДЛІТКИ»

Усі ми різні зі своїми певними особливостями. Ми індивідуальні й маємо особисто свої переконання та погляди. А виходячи з вище сказаного можна одразу провести паралель та зазначити, що виникнення конфліктів – стандартне явище. Коли думки двох різних людей не співпадають при зіткненні, починається суперечка. І це геть не такі прості речі, як може здаватись на перший погляд. Науковці навіть виокремили окрему дисципліну, яка вивчає закономірності виникнення, протікання та вирішення конфліктів –

конфліктологія. В працях Ф. Бородкіна, О. Єршова, О. Бондаренка, Л. Петровської, А. Анцупова, Г. Ложкіна, М. Пірен, С. Ємельянова, А. Шипілова та багатьох інших можна ознайомитись з розкриттям проблематики конфлікту. З боку вікової кризи також дану тематику розглядали Л. Виготський, Л. Божович.

Метою є ознайомлення з особливостями виникнення, протікання та вирішення конфліктів між підлітками та їхніми батьками, розкриття специфіки сімейних конфліктів. Для виявлення агресивної конфліктної поведінки психолог може застосовувати різні методи: шляхом проведення індивідуальних тестів, консультацій, відігравання певних ситуацій та обговорення.

Причинно-наслідковий зв'язок конфліктної ситуації має два підходи: суб'єктивний та об'єктивний. Перший говорить про нездатність людини уникнути конфлікту та про її бажання поставити свою позицію вище чужої, вона керується власними мотивами, вигідними особисто для неї. Під другим підходом мається на увазі саме зіткнення протилежних, неспівставних інтересів, думок, поглядів. І зрозуміло, що жоден конфлікт не може обійтись без суб'єктивної частини [3].

Конфлікти трапляються абсолютно у різних соціальних групах: клас, колектив на роботі, коло друзів чи сім'я. Очевидно, що останнє утворення є тим, у якому ми перебуваємо найбільшу частину свого життя. Ми спостерігаємо певні моделі поведінки та наслідуємо їх, переймаємо на себе переконання наших батьків. Та з плином часу, коли настає підлітковий період, що характеризується вибухом емоцій, яскравим відстоюванням власного «Я» та прагнення незалежності, у нас починає формуватись особисто наша позиція, яка зазвичай відмінна від маминої чи татової. В цей період життя підлітки стикаються зі стресом, а батьки можуть в додаток не приймати таких змін та створювати атмосферу, де виникають конфлікти частіше, аніж бажання провести час разом та поговорити [1].

О. Чайковська зазначає, що найчастіше у цьому віковому періоді виникають суперечки через нестачу досвіду, несформованність певних соціальних навичок та здорового оцінення навколишніх обставин. В момент, коли підлітки переживають дуже багато змін, батьки, як і раніше, сприймають їх за маленький дітей, які ще геть нічого не розуміють, і ставляться до них відповідно. Це також провокує на конфлікт [1].

Причинами зіткнення інтересів у подружжя можуть бути різні обставини. Зазвичай жінка та чоловік не можуть прийняти наявність відмінностей між

ними, між їхніми проявами емоцій та думками. Вагому роль також може зіграти впертість та складний характер, який якраз-таки створює ці суб'єктивні причини, чому потрібно продовжити сперечатись [2].

Протікання конфліктів у ланцюгах «батьки-підлітки», «чоловік-жінка» може відбуватись по-різному: обмін докорами, демонстрація пасивної агресії, крики й навіть бійка. Це несприятливо впливає на кожного з учасників [3].

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що питання вирішення конфліктних ситуацій залишалось відкритим. То все ж таки, що варто робити, аби суперечок було менше? По-перше, більше розмовляти з кожним із членів сім'ї, дізнаватись про його/її психоемоційний стан. По-друге, варто навчитись приймати чужу точку зору, навіть якщо вона різко відрізняється з твоєю. Кожен має право міркувати так, як хочеться. Якщо чийсь погляд не вписується в рамки дозволеного вашого, це стосується конкретно вас. Будь-яку складну ситуацію можна вирішити безконфліктно. На освоєння такого мистецтва потрібно немало сил та часу.

Список використаних джерел:

1. Абрамян Н. Д. Конфліктність як вікова характеристика підлітків та юнаків [Електронний ресурс]. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2014. Вип. 6. С. 3-18. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pnpz_2014_6_3.pdf

2. Галичанська А.В. Особливості формування та протікання конфлікту між підлітками й дорослими в сім'ї [Електронний ресурс]. *V Міжнародна науково-практична конференція «Здоров'я, освіта, наука та самореалізація молоді». Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: Науково-методичний журнал*. Чернівці: Наші книги, 2014. Вип. 15. – С. 139–142. URL: http://animus.chnu.edu.ua/?page_id=568

3. Психологія конфлікту : навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання [Електронний ресурс] / В.Я. Галаган, В.Ф.Орлов, О.М.Отіч, О.О.Фурса. Київ : ДЕТУТ, 2008. – 422 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/3938/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%BA%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82_%D0%9E_%D0%9C_%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87_doc.pdf

Чевельча Тетяна Романівна,
студентки I курсу магістратури, 12 мєпс групи
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
Лупійко Людмила Василівна

МЕРЕЖЕВИЙ СЛЕНГ ЯК ПРОЯВ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Динамічний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, перехід засобів масової інформації (ЗМІ) на цифрову основу, широке розповсюдження глобальних соціальних мереж призводить до того, що людина поринає в якісно нове інформаційне середовище, в якому відбуваються різні види учбової, професійної, дозвільної діяльності та форми спілкування. Молодь намагається встигати за новими тенденціями у медіапросторі та активно взаємодіяти з ним і в ньому. Сьогодні фіксуються різні соціальні зміни, які ведуть за собою глибокі трансформації у психіці особистості. Засоби масової комунікації (ЗМК) по-різному впливають на молодь [1, с. 12]. Вони або сприяють їх розвитку, або стають потенційно небезпечним ресурсом, який захоплює свідомість та негативно впливає на формування особистості. Зокрема, надмірна включеність у віртуальну дійсність сприяє появі такого феномену як Інтернет-залежність. У межах нашого дослідження ми розглядаємо останню як психічний розлад, що характеризується нав'язливими бажаннями підключитися до Інтернету і хворобливою нездатністю вчасно відключитися від мережі, або слідкувати за часом проведення в ній. Виходячи з аналізу праць вчених (Арестова О.М, Асмолов О.Г., Бабаєва Ю.Д., Баранов О.Є., Брайант Дж., Вінтерхофф-Шпурк П, Жилавська І.В., Жичкіна А.Є., Найдьонова Л.А., Фурманкевич Н.М. та ін.), ми визначаємо, що важливим проявом даної залежності є переважання в активному словниковому запасі мережевого сленгу.

Дослідники І. Ніколів та В. Балабін визначають сленг як вільну мову молоді, зокрема молодіжних субкультур [2, с. 35-40]. Це дозволяє констатувати, що мовні одиниці, які використовуються в Інтернет-мережі є специфічним мовним субкодом окремої групи людей, що включає в себе

використання стилістично знижених, інколи ненормативних, лексико-фразеологічних одиниць, які використовуються автоматично та виконують функцію швидкого обміну будь-якою інформацією між молоддю.

Сучасна вчена Н.М. Фурманкевич охарактеризувала п'ять основних типів Інтернет-залежності та основні показники їх прояву: 1) комп'ютерна залежність: пристрасть до різної роботи з ПК (ігор, програмування або інших видів діяльності); 2) компульсивна навігація у мережі: компульсивний пошук інформації у віддалених базах даних; 3) переважаність інформацією: патологічна прихильність до опосередкованих Інтернетом азартних ігор, онлайн-аукціонів або електронних покупок; 4) кіберкомунікативна залежність: залежність від спілкування в чатах, групових іграх та телеконференціях, що може в підсумку привести до заміни наявних в реальному житті членів сім'ї та друзів віртуальними; 5) кіберсексуальна залежність: залежність від відвідування порнографічних сайтів в Інтернеті, обговорення сексуальної тематики в чатах або закритих групах «для дорослих» [3, с. 50-52]. У своїй праці вона зазначає, що види, де передбачена Інтернет-комунікація з іншими користувачами обумовлює обмін сленговими одиницями.

На сучасному етапі особливістю мережевого сленгу сучасної молоді є українізація американських понять та активна поява неологізмів. На основі комплексного аналізу Інтернет-простору (сайтів, анонімних чатів, окремих соціальних мереж) та літератури, ми виділили найбільш вживані українізовані одиниці мережевого сленгу: ауф, бенгер, шеймити, краш, думсролінг та інші. Поняття «ауф» у смисловому аспекті молоді використовується до тих осіб, яким вони хочуть продемонструвати власне захоплення. Це сленгове слово також можна ототожнювати за змістом з такими сленговими одиницями як: «кайф», «круто», «топ». Оскільки у соціальних мережах молодь вільно спілкується на різні теми, які стосуються їх інтересів та музичних новинок, то в цьому контексті часто може зустрічатися слово «бенгер» (від англ. *bang* – удар, постріл). Останнім позначають текст або мелодію пісні, яка є хітом і легко запам'ятовується для слухача. Наступним є слово «шеймити» (від англ. *to shame* – соромити), що вживається у значенні «критикувати». Його використовують в різних контекстах: як бодішеймінг (від англ. *body* – тіло) – приниження людей за зовнішній вигляд та у значенні слатшеймінгу (від англ. *slut* – повія) – засудження дівчат чи жінок за їх сексуальну активність.

Не менш поширеним в Інтернет-просторі є поняття «crush», який в українізованому варіанті зустрічається як «краш» і у дослівному перекладі означає «розбити на друзки», «тріснути». Проте у чатах воно використовується,

коли говорять про людину, стосовно якої відчують сильні почуття, закоханість, але яка є недосяжною. Також, сучасним та популярним серед молоді є слово думсролінг (*від англ. doomscrolling – «загибель» та «гортати»*), що активно використовується з часів появи пандемії COVID-19. Зараз воно розширило власний контекст і вживається у значенні акцентування уваги людини на негативній інформації в Інтернеті (різних політичних новинах, економічній кризі, при вивченні статистик захворюваності та смертності тощо).

У ході нашого дослідження, ми з'ясували, що одним із маркерів Інтернет-залежності сучасної молоді є наповненість їх активного словникового запасу мережевим сленгом. Останній характеризується яскравою підміною понять, їх граматичним скороченням та фонематичним полегшенням. Саме тому він вільно використовується у міжособистісному спілкуванні в Інтернет-просторі, чатах та соціальних мережах і допомагає молоді самовиражатися, перебувати в центрі уваги, бути в курсі основних подій та займати конкретну соціальну роль.

Список використаних джерел:

1. Найдюнова Л.А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник / НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Вид. друге, стер. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2015. 244 с.
2. Немеш О.М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: Монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.
3. Фурманкевич Н. М. Рекламний дискурс в електронних мас-медіа України: соціолінгвістичні особливості, форми творення в Інтернеті : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. 174 с.

***Шевчук Вікторія Олегівна,**
студентка 3 курсу бакалаврату ЗОПС групи,
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова*

Науковий керівник:

*старший викладач кафедри
політичної психології та міжнародних відносин
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
Вовк Яніна Олексіївна*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Комунікація супроводжує будь-яку сферу професійної діяльності, що відноситься до категорії «людина-людина». Комунікативна компетентність – це одне із доповнень до переліку якостей успішного психолога. Професія психолога належить до соціономічних видів праці, де спілкування зі сторони, що супроводжує трудову діяльність, перетворюється на професійно значущу, суттєву сторону [4]. А тому розвиток комунікативної компетентності є вагомим внеском у професійну складову психолога. У професійній діяльності спеціаліста вона забезпечує успішне протікання комунікативного процесу. Відповідно, як за ланцюжком, це стає передумовою для взаєморозуміння між учасниками даної дії, а отже, може стати «плодом» у вигляді хороших результатів клієнтів. А це в свою чергу забезпечить продуктивне функціонування психолога у професійному середовищі.

Поняття комунікативної компетентності є однією з важливих наукових категорій, вивчення якої почалося в 60-70-хх рр. ХХ сторіччя і було розглянуто в працях вітчизняних вчених Н.Н. Богомолової, О.В. Винославської, Ю.Н. Ємельянової, Л.М. Карамушки, А.Г. Ковальнової, С.В. Петрушиної, Л.А. Петровської, Є.В. Сидоренка, Н.Ю. Хрящової та ін. [1]. Як частина, що доповнює портрет особистості ефективного психолога, вона розглядалася у роботах Ю.Б. Алешіної, Р.С. Абрамової, Р. Кочюнас [2]. На думку Ю. Жукова, Л. Петровської, П. Растенікова слід розрізняти компетентність в орієнтаційній частині дії (інтерпретація комунікативної ситуації, з'ясування «поля дії») і у виконавчій частині комунікативної дії, що базується на аналізі і оцінці операційного складу дії (володіння вербальними засобами спілкування, оптико-кінестетичними і паралінгвістичними засобами) [4].

Рудева Л.С. зазначає, що комунікативна компетентність – це готовність особистості до комунікативної діяльності [5]. Ємельянов Ю. Н., Ільїн Є. П. та Корніяка О. М. розкривають поняття «комунікативної компетентності» у досить широкому спектрі визначень: це здатність до спілкування, комунікативності, спроможності особистості встановлювати комунікативний контакт з оточенням; це знання культурних норм і правил спілкування;

засвоєння соціальних стереотипів поведінки; володіння комунікативними вміннями і навичками; система внутрішніх засобів регулювання комунікативних дій; набір умінь і навичок, одержаних на основі індивідуального досвіду [3]. На нашу думку, комунікативна компетентність – це про здатність людини застосовувати у конкретному спілкуванні доречні способи взаємодії, виконувати різні соціальні ролі.

На основі робіт вище вказаних вчених ми можемо стверджувати, що комунікативна компетентність відіграє значну роль у професійній діяльності психолога та є її надзвичайно важливою складовою. Професійна діяльність психолога це конструктивне, ефективне спілкування. Виходячи з цього, наявність комунікативної компетентності є однією з вимог до справжнього фахівця. Покладаючись на все вище вказане, можна стверджувати, що дослідження даного поняття є беззаперечно актуальним.

Варто зазначити, що комунікативна компетентність це не лише про комунікацію. До особливостей її структури відносяться декілька компонентів: стиль спілкування, творче мислення, сутність і функції професійної взаємодії, специфічні комунікативні вміння (які допомагають налагодити контакти з різними людьми), конструктивні стратегії поведінки у різних ситуаціях, культура мовлення, готовність вступати з людиною у взаємини, інтерес до власного внутрішнього світу, рефлексія та емпатія [5]. До особливостей комунікативної компетентності сучасних психологів вище вказані вчені відносять інформаційну компетентність, компетентність соціальної взаємодії, компетентність у сприйманні й розумінні іншої людини [3].

На розвиток комунікативної компетентності психолога може впливати соціально-психологічний тренінг, практика психологічного впливу, застосування активних методів роботи, оволодіння певними соціально-психологічними знаннями, використання своєрідних форм навчання, знань, умінь і технік в сфері спілкування, діяльності, особистого розвитку і корекції [4]

Отже, ми приходимо до висновку, що поняття комунікативної компетентності насправді наповнене безліччю ефективних умінь та характеристик, необхідних психологу. Це ресурс продуктивної професійної діяльності фахівця. А тому, варто зазначити, що комунікативна компетентність у професії психолога є значущою, невід’ємною складовою.

Список використаних джерел

1. Алексеева Л. Ф. Коммуникация – форма активности человека. Томск: ТГУ, 2003. 187 с.
2. Бодалев О. О. Психологическое общение. Москва: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО МОДЭК, 1996. 256 с.
3. Корніяка О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності. *Проблеми сучасної психології: зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Котюка АПН України* / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип. 3. С. 294-316.
4. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. Москва: МГУ, 1989. 216 с.
5. Рудева Л.С. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх психологів [Електронний ресурс]. *Вісник психології і соціальної педагогіки. Збірник наук. праць.* Випуск 3. Київ, 2010. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>

Щербій Вікторія Володимирівна
*студентка 3 курсу бакалаврату 31 ПС групи,
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова*

Науковий керівник:
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
Вольнова Леся Миколаївна*

ВПЛИВ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що у повсякденному житті реакцією на розчарування, конфлікти, неприємності часто стає нецензурна лексика. Сьогодні її можна почути на вулиці, у кінострічках, в інтернеті, у спортивному залі, місцях відпочинку – фактично будь-де. Тому не дивно, що у кожного з нас вже сформувалось своє ставлення до лайки: для когось це норма у спілкуванні; хтось вважає, що вживання мату доцільне тільки в окремих випадках; а дехто гостро виступає проти нецензурної лексики та вважає її неприпустимою. Безумовно, мат, як і будь-які слова, можуть позначатися на

нашому стані. Тому важливо описати, який вплив ненормативної лексики на психічне здоров'я людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що цій проблемі присвячено чимало зарубіжної і вітчизняної літератури. Так, тему ненормативної лексики в своїх працях неодноразово піднімали Б.Ф. Басєв, В.Л. Леві, Д.С. Річардсон, Е.С. Фромм, З.Ш.Фрейд, І.С. Кон, К.Д. Ушинський, Л.В. Долинська, Н.В. Чепелева, Н.Д. Арутюнова, Р.Т. Байярд та інші.

З одного боку, мат негативно діє на тих, хто його чує. Наприклад, людина йде по вулиці і чує лайку, сказану не в її сторону, проте це є мимовільним впливом на її підсвідомість. Це можна вважати порушенням особистісних кордонів та простору. В таких випадках найчастіше людина не проситиме, щоб мат припинився, а мовчки терпітиме. Це провокує появу негативних емоцій, поганого настрою, переживання. У літньої людини, наприклад, може підстрибнути тиск або піднятися температура [1].

До того ж численні наукові дослідження описують негативний вплив на психіку людини так:

- підвищує агресивність;
- притуплює почуття сорому і викликає хибне почуття вседозволеності;
- збіднює мову і мислення людини;
- знижує загальний рівень інтелекту;
- мат стає негативною звичкою, від якої важко позбутись [3].

З другого боку, лаятись іноді може бути корисно. Якщо, використовуючи нецензурну лексику, ми реагуємо на складну неприємну ситуацію, то відчуваємо полегшення. В такому випадку наш гнів, обурення, біль, почуття тривожності, подив, страх чи переляк знаходить миттєву та доволі точну словесну форму, на що мозок реагує виділенням ендорфінів. Ці гормони-нейромедіатори відповідають за знеболення та задоволення. Звісно, нецензурні слова не замінять анестезію, але дослідження показали: лайка є ефективним засобом зменшення болю, посилення серцебиття і підвищення больового порогу [2].

Цікавим є той факт, що використання ненормативної лексики представниками як чоловічої, так і жіночої статі, сприяє викиду чоловічих гормонів, які здатні понизити вплив стресу. Людина стає агресивнішою, це додає впевненості, суб'єктивне відчуття сили та домінантності. До того ж, вчені вважають, що лаючись, можна значно швидше відновити енергетичний баланс організму та зняти стрес [4].

Отже, як казав Парацес: «Все – отрута і все – ліки, і те, і інше визначає доза». Якщо нецензурна лексика використовується повсякденно, то це має

негативний вплив не тільки на особистість, а й на її оточення. Проте, якщо лайка вживається рідко, ситуаційно і покликана оцінити ситуацію, а не іншу людину, тоді це може бути, звісно, не рекомендовано, але допустимо.

Список використаних джерел:

1. Барсегян Е. Мат - это бомба для психики [Електронний ресурс]. *Тайный советник / Петербургский дневник*, 2014. URL: <https://spbdnevnik.ru/news/2014-04-27/mat---eto-bomba-dlya-psikhiki>
2. Супрун У. В чому користь ненормативної лексики [Електронний ресурс]. Уляна Супрун | *Блог*, 2019. URL: <https://suprun.doctor/kultura/v-chomu-korist-nenormativnoyi-leksiki.html?=&page706>
3. Про вплив ненормативної лексики на людину. [Електронний ресурс]. *Ukr.media*, 2018. URL: <https://ukr.media/medicine/340547/>
4. Вплив ненормативної лексики на людину. [Електронний ресурс]. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/7624357/page:3/>